

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องการนำเสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์เขต 3 ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและได้นำเสนอตามหัวข้อดังต่อไปนี้

1. บริบทของสำนักงานเขตพื้นที่นครสวรรค์ เขต 3

1.1 ข้อมูลทั่วไป

1.2 อำนาจหน้าที่ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์เขต 3

1.3 จำนวนสถานศึกษาและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

1.4 ผลการประเมินของสำนักงานรับรองมาตรฐานการศึกษา ของสำนักงานเขตพื้นที่

การศึกษานครสวรรค์ เขต 3

2. การมีส่วนร่วม

2.1 ความหมายการมีส่วนร่วม

2.2 ความสำคัญการมีส่วนร่วม

2.3 ลักษณะการมีส่วนร่วม

2.4 รูปแบบการมีส่วนร่วม

2.5 ขั้นตอนการมีส่วนร่วม

2.6 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

2.7 เทคนิคการมีส่วนร่วม

2.8 อุปสรรคของการมีส่วนร่วม

2.9 ประโยชน์ของการมีส่วนร่วม

3. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับการบริหารและจัดการศึกษา

3.1 ความเป็นมาของการจัดตั้งคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

3.2 องค์ประกอบของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

3.3 บทบาท อำนาจ หน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

3.4 สมรรถภาพของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 4.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 4.2 งานวิจัยในต่างประเทศ
5. กรอบความคิดในการวิจัย

บริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 3

1. ข้อมูลทั่วไป

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 3 ตั้งอยู่ในเขตอำเภอไพศาลี มีอำนาจหน้าที่ดูแลรับผิดชอบโรงเรียนในเขตพื้นที่ 5 อำเภอ คือ อำเภอหนองบัว อำเภอไพศาลี อำเภอดงพญาเย็น อำเภอตาคลี และอำเภอท่าตะโก มีเนื้อที่ทั้งสิ้น 3,830,939 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 39.91 ของพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งมีพื้นที่ทั้งสิ้น 9,597 ตารางกิโลเมตร (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 3. 2550:1-2)

2. อำนาจหน้าที่ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 3

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์เขต 3 เกิดจากการที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ซึ่งเป็นกฎหมายทางการศึกษาที่เกิดขึ้น ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้กำหนดไว้ในมาตรา 37 ว่า การบริหารและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานและอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญา ให้ยึดเขตพื้นที่การศึกษาโดยคำนึงถึงปริมาณสถานศึกษาจำนวนประชากรเป็นหลักและความเหมาะสมด้านอื่นด้วยให้รัฐมนตรีโดยคำแนะนำของสภาการศึกษาแห่งชาติ มีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษากำหนดเขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งปัจจุบันรัฐมนตรีได้ลงนามประกาศจัดตั้งเขตพื้นที่การศึกษาแล้วจำนวน 175 เขต

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์เขต 3 เป็นหน่วยงานที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีอำนาจหน้าที่ดังนี้

1. จัดทำนโยบาย แผนพัฒนา และมาตรฐานการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบาย มาตรฐานการศึกษา แผนการศึกษาขั้นพื้นฐานและความต้องการท้องถิ่น
2. วิเคราะห์และจัดตั้งงบประมาณ เงินอุดหนุนทั่วไปของสถานศึกษาและหน่วยงานในเขตพื้นที่การศึกษา และแจ้งจัดสรรงบประมาณที่ได้รับให้หน่วยงานข้างต้นรับทราบและกำกับตรวจสอบ ติดตามการใช้จ่ายงบประมาณของหน่วยงานดังกล่าว
3. ประสาน ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาหลักสูตรร่วมกับสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา

4. กำกับ ดูแล ติดตาม และประเมินผลสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและในเขตพื้นที่การศึกษา
5. ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย และรวบรวมข้อมูลสารสนเทศด้านการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา
6. ประสานการระดมทรัพยากรด้านต่าง ๆ รวมทั้งทรัพยากรด้านบุคคลเพื่อส่งเสริม สนับสนุนการจัดและพัฒนาการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา
7. จัดระบบการประกันคุณภาพการศึกษา และประเมินผลสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา
8. ประสาน ส่งเสริม สนับสนุน การจัดการศึกษาของสถานศึกษาเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งบุคคล องค์กร ชุมชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันอื่นที่จัดรูปแบบที่หลากหลายในเขตพื้นที่การศึกษา
9. ดำเนินการและประสาน ส่งเสริม สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา
10. ประสาน ส่งเสริม การดำเนินงานของคณะกรรมการและคณะทำงานด้านการศึกษา
11. ประสานการปฏิบัติราชการทั่วไปกับองค์กร หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในฐานะสำนักงานผู้แทนกระทรวงศึกษาธิการในเขตพื้นที่การศึกษา
12. ปฏิบัติหน้าที่อื่นเกี่ยวกับกิจการภายในเขตพื้นที่การศึกษาที่มีได้ระบุให้เป็นหน้าที่ผู้ใด โดยเฉพาะหรือปฏิบัติงานอื่นตามที่มอบหมาย

3. จำนวนสถานศึกษาและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ตารางที่ 2.1 ข้อมูลพื้นฐานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์เขต 3

อำเภอ	จำนวนโรงเรียน	จำนวนครู	จำนวนคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
หนองบัว	51	488	513
ไพศาลี	41	407	387
ตากฟ้า	27	273	267
ตาคลี	67	713	663
ท่าตะโก	44	474	444
รวม	230	2,355	2,274

ที่มา : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์เขต 3 (2550:3)

4. ผลการประเมินของสำนักงานรับรองมาตรฐานการศึกษา ของสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษานครสวรรค์ เขต 3

ตารางที่ 2.2 แสดงผลการประเมินของสำนักงานรับรองมาตรฐานการศึกษา

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 3 รอบที่1 (2544 – 2547)

มาตรฐานด้านผู้เรียน	ระดับ 1 (ปรับปรุง)		ระดับ 2 (พอใช้)		ระดับ 3 (ดี)		ค่าเฉลี่ย	ผลการ ประเมิน
	จำนวน โรงเรียน	ร้อยละ	จำนวน โรงเรียน	ร้อยละ	จำนวน โรงเรียน	ร้อยละ		
มาตรฐานที่ 14 สถานศึกษาส่งเสริม ความสัมพันธ์และ ความร่วมมือกับชุมชน ในการพัฒนาการศึกษา	2	0.9	65	29	157	70.1	2.7	ดี

การมีส่วนร่วม (Participative)

1. ความหมายของการมีส่วนร่วม

มีผู้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

กิตติโชค ห้อยยี่ภู่ (2527 : 17) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ ประชาชนมีความเกี่ยวข้องกับกิจการของโรงเรียนอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยปัจเจก บุคคลและกลุ่มบุคคล ทั้งในฐานะผู้ให้การสนับสนุน ช่วยเหลือร่วมมือในกิจการของโรงเรียน และในฐานะผู้รับบริการจากโรงเรียน

โอวาท สุทธนารักษ์ (2530 : 45) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม หมายถึง การให้ ประชาชนได้มีโอกาสเป็นผู้กำหนดการตัดสินใจ คิดค้นปัญหา และดำเนินการในขั้นตอนต่าง ๆ ของการพัฒนา หรือการที่ประชาชนได้เพิ่มศักยภาพในการควบคุมทรัพยากรและสถาบันต่าง ๆ ใน สังคม ตลอดจนถึงการใช้ การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในสังคมด้วยตนเอง

เอกชัย กี่สุขพันธ์ (2538 : 55) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม หมายถึง รูปแบบของความเกี่ยวข้องผูกพันร่วมกัน (involvement) ของสมาชิกในการประชุมปรึกษาหารือ เพื่อการตัดสินใจและควบคุมการทำงานร่วมกัน

ชูชาติ พวงสมจิตร (2540 : 12) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตัดสินใจในกิจการใด ๆ ที่มีผลกระทบถึงตัวประชาชน

นเรศ สงเคราะห์สุข (2541 : 10) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนาตั้งแต่ต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ ได้แก่ การวิจัย(ศึกษาชุมชน) การวางแผนการตัดสินใจ การดำเนินการ การบริหารจัดการ การติดตามและประเมินผล ตลอดจนการจัดสรรผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น

เมตต์ เมตต์การุณจิต (2541 : 27) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม ต้องเป็นไปในลักษณะของการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำ ที่มีผลกระทบต่อตนเองและชุมชน

ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ (2541 : 43 - 45) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า หมายถึง การปฏิสัมพันธ์ของทุกฝ่ายในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ จึงทำให้คนเกิดการเรียนรู้ เพราะสิ่งที่เกิดขึ้นโดยสามารถทำให้คนเกิดการเรียนรู้ได้ ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติ การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นกระบวนการให้ประชาชนสามารถเข้ามาร่วมอุดมการณ์ นโยบายในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2541 : 4) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นการที่บุคคลหรือคณะบุคคลเข้ามาช่วยเหลือสนับสนุนทำประโยชน์ในเรื่องต่าง ๆ หรือกิจกรรมต่าง ๆ อาจเป็นการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจหรือในกระบวนการบริหาร

เฉลิม เกิดโมลี (2543 : 2) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การที่ประชาชนได้ใช้คุณสมบัติส่วนตัวในด้านความรู้ความสามารถ และทรัพยากรที่มีอยู่เข้าไปร่วมคิดตัดสินใจในขั้นตอนต่างๆ ด้วยตนเอง หรือองค์กรที่ประชาชนจัดตั้งขึ้นอย่างมีเสรีภาพและเสมอภาค

ธงชัย สันติวงษ์ (2543 : 21 - 22) ได้ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วมคือวิธีการที่ผู้บริหารได้เปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานได้มีส่วนร่วมในการบริหารงานด้านต่าง ๆ เช่น การมีส่วนร่วมในการวางแผน ช่วยเสนอแนะข้อคิดเห็นเพื่อประกอบการตัดสินใจของผู้บริหาร ตลอดจนการให้โอกาสและมีอิสระกับกลุ่มที่จะตัดสินใจทำงานเองภายใต้เป้าหมายและนโยบายที่มอบหมายไว้อย่างกว้าง ๆ กระบวนการมีส่วนร่วมจะทำให้ทุกฝ่ายมีแรงจูงใจและแรงขับในการแสดงออกของตนเองสูงขึ้นทำให้เกิดความคล่องตัวในการสร้างความสำเร็จในงาน

สัมฤทธิ์ กางเพ็ญ (2545 : 9) กล่าวถึง การมีส่วนร่วมว่า เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงาน หรือผู้ที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการทำงาน จะทำให้รู้สึกผูกพันกับงานหรือองค์กร ความรู้สึกผูกพัน หรือ เกี่ยวข้องหากมีการตัดสินใจดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันแล้วจะเป็นผลให้เกิดข้อผูกมัด หรือผูกพันสิ่งที่ตกลงในร่วมกัน

ซีเมอร์ (Cemer. อ้างถึงใน ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ. 2543 : 137) กล่าวว่า การให้ โอกาส ประชาชนเป็นฝ่ายตัดสินใจ กำหนดความต้องการของตนเอง เป็นการเสริมพลังอำนาจให้ ประชาชนระดมขีดความสามารถในการจัดหาทรัพยากร การตัดสินใจและควบคุมกิจกรรมต่างๆ มากกว่าที่จะเป็นฝ่ายตั้งรับ

จากความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่าการมีส่วนร่วม หมายถึงการเปิดโอกาสให้ ประชาชนที่เป็นบุคคลหรือกลุ่มคนที่ได้รับการแต่งตั้ง เข้ามามีส่วนร่วมในองค์กร ดำเนินภารกิจ ร่วมกัน ทั้งทางตรงและทางอ้อมในด้านของการร่วมรับรู้ ร่วมทำ ร่วมคิด และร่วมตัดสินใจ

2. ความสำคัญของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม เป็นประเด็นสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาในรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่กำหนดไว้อย่างชัดเจนในส่วนของแนวนโยบายพื้นฐานแห่ง รัฐ คือ ให้รัฐส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยแนวทางที่จะทำให้ทุกฝ่ายมี ส่วนร่วม ซึ่งจากการศึกษาค้นคว้ามีบุคคลที่กล่าวถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้

ฉันทพล ชันชโยชัย (2527 : 16) กล่าวว่าความสำคัญของการมีส่วนร่วมในประเทศไทย กำลังพัฒนา การกระจายอำนาจมักไม่ได้รับการยอมรับจากผู้กุมอำนาจในส่วนกลาง และมักมีคนพูด ว่า การรวมอำนาจนำมาซึ่งภาวะสมบูรณาธิปไตย และจะทำลายการมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่งเป็น ส่วนสำคัญที่สุดของการพัฒนา อย่างไรก็ตามมีผู้กล่าวว่าการกระจายอำนาจอย่างสมบูรณ์ ก็จะ นำมาซึ่งภาวะอนาธิปไตย โดยเฉพาะประเทศที่กำลังพัฒนา ที่ต้องการความเป็นปึกแผ่นของชาติจะ กระจายอำนาจได้ยาก การกระจายอำนาจจะต้องเกิดจากประชาชนที่ต้องมีความรับผิดชอบ และความรับผิดชอบจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อรัฐบาลมอบให้ประชาชน โดยได้มีการมอบความรับผิดชอบ ให้แก่ประชาชนปกครองตนเอง จึงเป็นวิถีทางที่แน่นอนที่สุดที่จะทำให้ประชาชนเกิดความ รับผิดชอบได้ ประชาชนจะได้มีข้อผูกมัดในสิ่งที่พวกเขาทำและเรียนรู้สิ่งต่างๆ ด้วยตนเอง ฉะนั้น ในแต่ละประเทศจึงต้องแสวงหาจุดสมดุลเชิงพลวัต (dynamic balance) ระหว่างการกระจายอำนาจ และการรวมอำนาจและมีข้อสรุปสุดท้ายว่าการพัฒนาเป็นกระบวนการที่ซับซ้อน เป็นกระบวนการ เปลี่ยนแปลงของสังคมในทุกๆ ด้าน ทั้งจากด้านบน ด้านล่าง และด้านข้าง จึงต้องให้ทุกคนที่ เกี่ยวข้องมีส่วนร่วม

สัมฤทธิ์ การเพ็ง (2545 : 11) กล่าวว่า ความสำคัญของการมีส่วนร่วม มีดังนี้

1. การมีส่วนร่วมก่อให้เกิดการระดมความคิด และอภิปรายร่วมกันระหว่างผู้เกี่ยวข้องทำให้เกิดความคิดเห็นที่หลากหลาย ทำให้การปฏิบัติมีความเป็นไปได้มากกว่าการคิดเพียงคนเดียว

2. การมีส่วนร่วมมีผลในทางจิตวิทยาคือทำให้เกิดการต่อต้านน้อยลง ในขณะที่เดียวกันก็จะเกิดการยอมรับมากขึ้น นอกจากนี้ ยังเป็นวิธีการที่ผู้บริหารสามารถใช้ทดสอบว่าสิ่งที่ตนเองรู้ตรงกับสิ่งที่ผู้ร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชาหรือไม่

3. เปิดโอกาสให้มีการสื่อสารที่ดีกว่า สามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลและประสบการณ์ในการทำงานร่วมกัน ตลอดจนการเสริมสร้างความสัมพันธ์

4. เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงาน หรือผู้เกี่ยวข้องมีโอกาสได้ใช้ความสามารถ และทักษะในการทำงานร่วมกัน เกิดความมีน้ำใจ และความจงรักภักดีต่อหน่วยงานมากขึ้น

5. การมีส่วนร่วมทำให้ผลการปฏิบัติงานดีขึ้น การตัดสินใจมีคุณภาพมากขึ้นและส่งเสริมให้การปรับปรุงงานมีความเป็นไปได้สูง ตลอดจนผู้ร่วมงานมีความพึงพอใจในการปฏิบัติงานมากขึ้นด้วย

สุจินต์ ดาววีระกุล (อ้างถึงในชาญญา อภิบาลกุล. 2545 : 18) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสิทธิพื้นฐานอันชอบธรรมของคนทุกคนที่ต้องเคารพให้การยอมรับ และยกย่อง โดยการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงออกเกี่ยวกับการปรับปรุงวิถีชีวิตของเขา

2. งานพัฒนาเป็นงานที่ต้องเกี่ยวข้องกับประชาชนเป็นจำนวนมาก จำเป็นต้องให้คนหมู่มากเหล่านี้มีสิทธิมีเสียงในการแสดงออก

3. กลยุทธ์ทั้งหลายในการพัฒนาที่ผ่านมายังไม่สามารถส่งผลถึงกลุ่มประชาชนผู้ด้อยโอกาสและยากจน และในทางตรงกันข้ามกลับส่งผลให้ผู้ใช้เปรียบมีโอกาสมากขึ้น จึงจำเป็นต้องปรับกลยุทธ์ในการพัฒนาใหม่ โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนมากขึ้น

4. ประสบการณ์ที่ผ่านมาได้พบว่า มีโครงการจำนวนไม่น้อยที่ประสบความสำเร็จโดยอาศัยวิธีให้ประชาชนมีส่วนร่วมในรูปของการรวมกลุ่มและจัดตั้งองค์กรประชาชน ในขณะที่เดียวกันก็มีตัวอย่างของโครงการที่ล้มเหลวจำนวนมากอันเนื่องจากไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม

5. การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นเรื่องของการปฏิบัติการเป็นกลุ่ม หรือของกลุ่ม (group action) อันเป็นผลมาจากความรู้สึกผูกพันของสมาชิกแต่ละคนที่เข้าร่วมเพื่อพิทักษ์

ประโยชน์ของเขา และในขณะเดียวกันก็ได้ประโยชน์แก่ส่วนรวมด้วย การมีส่วนร่วมจึงเป็นสิ่งจำเป็น

6. การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชน ยิ่งประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากเท่าใด ยิ่งแสดงว่าประชาชนจะได้รับประโยชน์จากการพัฒนามากยิ่งขึ้น

7. ประชาชนย่อมรู้ว่าตนเองต้องการอะไร มีปัญหาอะไร และอยากจะทำปัญหาอย่างไร ถ้าให้โอกาสแก่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาช่วยให้องค์กรต่างๆ สนองความต้องการที่แท้จริงของประชาชนได้ดีกว่า

8. การมีส่วนร่วมของประชาชนช่วยให้การปฏิบัติการทางสังคม (social action) เป็นไปอย่างสงบสันติ ก่อให้เกิดรูปแบบการเปลี่ยนแปลงที่มีระเบียบเป็นระบบและเป็นที่ยอมรับทุกฝ่าย

9. เป็นนโยบายของรัฐในปัจจุบันที่ให้ทุกโครงการที่ลงสู่ชนบทต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมเพิ่มขึ้นตามปรัชญาของการพัฒนา

3. ลักษณะของการมีส่วนร่วม

ลักษณะของการมีส่วนร่วม เน้นความสำคัญที่บุคลากรและกลุ่มงานให้มีส่วนเกี่ยวข้องกับ การบริหารที่มีประสิทธิภาพในบรรยากาศที่เป็นประชาธิปไตย ซึ่งผู้บริหารยินยอมมอบและกระจายอำนาจของตนสู่ผู้ปฏิบัติด้วยความเต็มใจ ซึ่งเป็นการช่วยลดภาระหน้าที่ของผู้บริหารลงและสามารถใช้เวลาในเรื่องสำคัญอื่นๆ ได้มากขึ้น ขณะเดียวกันก็ช่วยใช้งานในระดับล่างมีความหมายและทำทายมากขึ้นเนื่องจากบุคลากรระดับปฏิบัติสามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเอง ซึ่งมีผู้ให้ความเห็นในลักษณะ การมีส่วนร่วม ดังต่อไปนี้

ประภาพร ศรีตระกูล (2528 : 19) ได้กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วมการทำงานของ ประชาชนในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนว่าการมีส่วนร่วมเกิดจากแนวคิด 3 ประการ คือ

1. ความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกัน ซึ่งเกิดจากความสนใจและห่วงกังวล ส่วนบุคคล ซึ่งบังเอิญพ้องต้องกันกลายเป็นความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกัน

2. ความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกันที่มีต่อสถานการณ์ที่เป็นอยู่นั้น ผลักดันให้มุ่งไปสู่การรวมกลุ่มวางแผนและร่วมมือกระทำการร่วมกัน

3. การตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือชุมชนในทิศทางที่พึงปรารถนา ซึ่งการตัดสินใจร่วมกันนี้จะต้องรุนแรงมากพอที่จะทำให้เกิดความคิดริเริ่มที่สนองตอบความเห็นชอบของคนส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้น

อาร์นสไตน์ (Arnstein, อ้างถึงใน ชูชาติ พ่วงสมจิตร . 2540 : 22 - 23) ได้กล่าวว่าการมี ส่วนร่วมมีลักษณะเป็นบันไดการมีส่วนร่วม (participation ladder) 8 ขั้น ดังแผนภาพที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 แสดงลักษณะบันไดการมีส่วนร่วม

ในขั้นต่ำของบันไดคือ ขั้นถูกจัดกระทำ และขั้นที่ 2 คือ ขั้นบำบอดรักษานั้นเรียกว่า การมีส่วนร่วมเทียมหรือไม่มีส่วนร่วม เป็นขั้นที่ประชาชนเข้าไม่ถึงการมีส่วนร่วมที่แท้จริงในการร่วมตัดสินใจ ในกรณีนี้จะมีกลุ่มบุคคลจำนวนน้อยที่อยู่ในอำนาจเท่านั้นทำหน้าที่ตัดสินใจ โดยไม่มีการพูดถึงเนื้อหาของการตัดสินใจหรือตำแหน่ง และอำนาจหน้าที่ของผู้ที่อยู่ในอำนาจหน้าที่นั้น ในขั้นที่ 2 นี้สร้างขึ้นมาเพื่อที่จะทดแทนการมีส่วนร่วมที่แท้จริง วัตถุประสงค์ที่แท้จริงของสองขั้นนี้ไม่ใช่เป็นการกระทำทำให้ประชาชนเข้าถึงการมีส่วนร่วมในการวางแผนหรือควบคุมโครงการ แต่จะช่วยให้ผู้กุมอำนาจอยู่ดำเนินการให้การศึกษา หรือการทำการรักษาผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม

บันไดขั้นที่ 3 ถึง บันไดขั้นที่ 5 ก้าวหน้าถึงระดับที่เรียกว่า การมีส่วนร่วมแบบพิธีกรรมหรือการมีส่วนร่วมบางส่วน โดยขั้นที่ 3 ขั้นรับฟังข่าวสาร และขั้นที่ 4 ขั้นปรึกษานั้น ความเห็นหรือข้อคิดเห็นของประชาชนได้รับฟังจากผู้กุมอำนาจอยู่มากขึ้น แต่ภายใต้เงื่อนไขเหล่านี้พวกเขาไม่มีอำนาจที่จะรับประกันได้ว่า ความคิดเห็นของพวกเขาจะได้รับการเอาใจใส่จากผู้มีอำนาจเต็ม เมื่อการมีส่วนร่วมถูกจำกัดอยู่ที่ระดับเหล่านี้ จึงไม่มีทางที่จะทำการเปลี่ยนแปลงสภาพได้ ส่วนในขั้นที่ 5 นั้น ขั้นปลอบใจ เป็นขั้นสูงของการมีส่วนร่วม บางส่วนที่ยอมให้คนจนให้คำแนะนำได้ แต่ก็ยังคงไว้ซึ่งสิทธิในการตัดสินใจของผู้มีอำนาจต่อไป

บันไดระดับสูงขึ้นไปเป็นระดับที่เรียกว่า อำนาจเป็นของประชาชน ซึ่งเพิ่มระดับของการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมากขึ้น ประชาชนสามารถเข้าไปสู่ขั้นที่ 6 ขั้นเป็นหุ้นส่วนซึ่งจะทำให้เขาสามารถเข้าร่วมในการเจรจาเพื่อผลได้ผลเสียกับผู้มีอำนาจดั้งเดิม ส่วนในขั้นที่ 7 ขั้นใช้อำนาจผ่านตัวแทน และขั้นที่ 8 ขั้นควบคุมโดยประชาชน เป็นการใช้อำนาจตัดสินใจของประชาชนโดยผ่านตัวแทนหรือประชาชนเป็นผู้ใช้อำนาจนั่นเอง

ลักษณะการมีส่วนร่วมของอาร์นสไตน์นี้ มองความเข้มของการมีส่วนร่วมในแง่ของการมีอำนาจในการตัดสินใจของประชาชน ซึ่งมีพิสัยของความเข้มตั้งแต่การไม่มีอำนาจในการตัดสินใจเลยไปจนถึงการมีอำนาจในการตัดสินใจอย่างเต็มที่

สมยศ นาวิการ (2528 : 149) พูดถึงลักษณะการมีส่วนร่วม ว่าการบริหารงานระบบนี้ผู้นำจะยึดถือข้อสมมติฐานที่มีต่อบุคคลตามทฤษฎี Y ของ แมคเกรเกอร์ (McGregor) ซึ่งกล่าวว่าผู้นำใช้อำนาจหน้าที่เป็นทางการน้อยมาก และเรียกผู้นำแบบนี้ว่าเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย คือ เป็นผู้นำที่เปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในการแก้ปัญหาาร่วมกัน ความเชื่อมั่นและไว้วางใจจะเกิดขึ้นระหว่างผู้บังคับบัญชากับบุคลากร ในขณะที่ สุนันทา เลาพันธ์ (2541 : 197-198) ก็ได้กล่าวถึงลักษณะการมีส่วนร่วมว่า แท้ที่จริงก็คือ การใช้ระบบประชาธิปไตยในการบริหารนั่นเองซึ่งบุคลากรทั้งหมดจะเป็นผู้กำหนดเป้าหมายขององค์กรและจะใช้วิธีตัดสินใจ โดยกลุ่มเป็นหลักในการทำงาน ซึ่งผู้บริหารจะตัดสินใจเองก็ต่อเมื่อได้รับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่างๆ

โดยรอบคอบแล้ว ดังนั้นในการตัดสินใจจึงไม่ได้เกิดจากความต้องการส่วนตัวของใคร โดยเฉพาะผู้บริหารเชื่อว่าไม่ว่าจะเป็นรางวัลด้านวัตถุหรือจิตใจต่างมีความสำคัญต่อการทำงานของบุคลากรทั้งสิ้น

โคเฮน และ อัฟฮอฟฟ์ (Cohen and Uphoff. อ้างถึงใน ชีรวงศ์ คงทอง. 2542 : 34) ได้กล่าวว่าคุณลักษณะของการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นจำแนกได้ดังนี้

1. การจูงใจให้มีส่วนร่วมเกิดจากเบื้องบนหรือเบื้องล่าง
2. การจูงใจให้มีส่วนร่วมเกิดขึ้นโดยสมัครใจหรือบังคับ
3. แบบแผนขององค์กร (organization pattern) ซึ่งมีผลกระทบต่อกระบวนการมีส่วนร่วม กล่าวคือ บุคคลที่เป็นสมาชิกกลุ่มนั้นเข้าไปมีส่วนร่วมในฐานะปัจเจกชนหรือในฐานะสมาชิกกลุ่มนั้นเข้าไปมีบทบาทและให้องค์กรเป็นประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ส่วนตัว

4. ช่องทางการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้น

- 4.1 การมีส่วนร่วมโดยปัจเจกชนหรือผ่านกลุ่ม
- 4.2 การมีส่วนร่วมโดยตรง หรือโดยอ้อม (ผ่านตัวแทน)
- 4.3 การมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

5. ระยะเวลา (duration) ความต่อเนื่องของกิจกรรม

6. ขอบข่าย (scope) กิจกรรมครอบคลุมขนาดไหน

7. อำนาจการตัดสินใจในการมีส่วนร่วม

สรุปได้ว่าลักษณะของมีส่วนร่วมนั้นเกิดจากผู้นำแบบประชาธิปไตยที่บริหารงานด้วยโครงสร้างการบริหารงานที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วม เปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการบริหารงาน ไม่ว่าจะร่วมในการตัดสินใจหรือมีส่วนร่วมในการคิดเห็นให้ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงานในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งหรือทุกขั้นตอนในกระบวนการบริหารอันได้แก่ การวางแผน การสั่งการ และการควบคุม ย่อมสร้างความภาคภูมิใจในความร่วมมือกันแก่บุคคลจะนำมาซึ่งความผูกพัน และความยินยอมรับผลการปฏิบัติงานอันเกิดจากมีส่วนร่วมนั้น ๆ โดยปราศจากข้อโต้แย้ง ใดๆ

4. รูปแบบของการมีส่วนร่วม

มีนักวิชาการได้กล่าวถึงรูปแบบของการมีส่วนร่วมแตกต่างกันออกไป ดังนี้

กรรณิกา ชมดี (2524 : 13) ได้สรุปรูปแบบของการมีส่วนร่วมออกเป็น 10 รูปแบบ คือ

1. การมีส่วนร่วมประชุม (attendance at meetings)
2. การมีส่วนร่วมในการออกเงิน (financial or contribution)
3. การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ (membership or committees)
4. การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ (position of leadership)

5. การมีส่วนร่วมสัมภาษณ์ (interviewer)
6. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ชักชวน (solicitor)
7. การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริโภค (customers)
8. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่ม หรือผู้เริ่มโครงการ (entrepreneurs)
9. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงาน (employers)
10. การมีส่วนร่วมออกวัสดุอุปกรณ์ (material contribution)

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527 : 188) กล่าวว่ารูปแบบการมีส่วนร่วมนั้นจำแนกได้เป็น

3 รูปแบบ ดังนี้

1. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรง โดยการมีส่วนร่วมโดยตรงในองค์กรจัดตั้งของประชาชน (inclusive organization) เช่น การรวมกลุ่มของเยาวชนต่าง ๆ

2. การมีส่วนร่วมทางอ้อม เป็นการมีส่วนร่วมที่ผ่านองค์กรของประชาชน (representative organization) เช่น กรรมการของกลุ่ม หรือชุมชน ซึ่งอาจเป็นกรรมการกลุ่มหมู่บ้าน เป็นต้น

3. การมีส่วนร่วมโดยการเปิดโอกาสให้ (open participation) เช่น สถาบันหรือหน่วยงานที่เชิญชวน หรือเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมเมื่อไรก็ได้ตลอดเวลา

แอนโทนี่ (Anthony. อ้างถึงใน อภิญญา กังสนารักษ์. 2545 : 23 – 24) กล่าวว่ารูปแบบของการบริหารแบบมีส่วนร่วมแบ่งได้เป็น 4 รูปแบบที่สำคัญดังนี้

1. แบบกลุ่มงาน (Work Group)

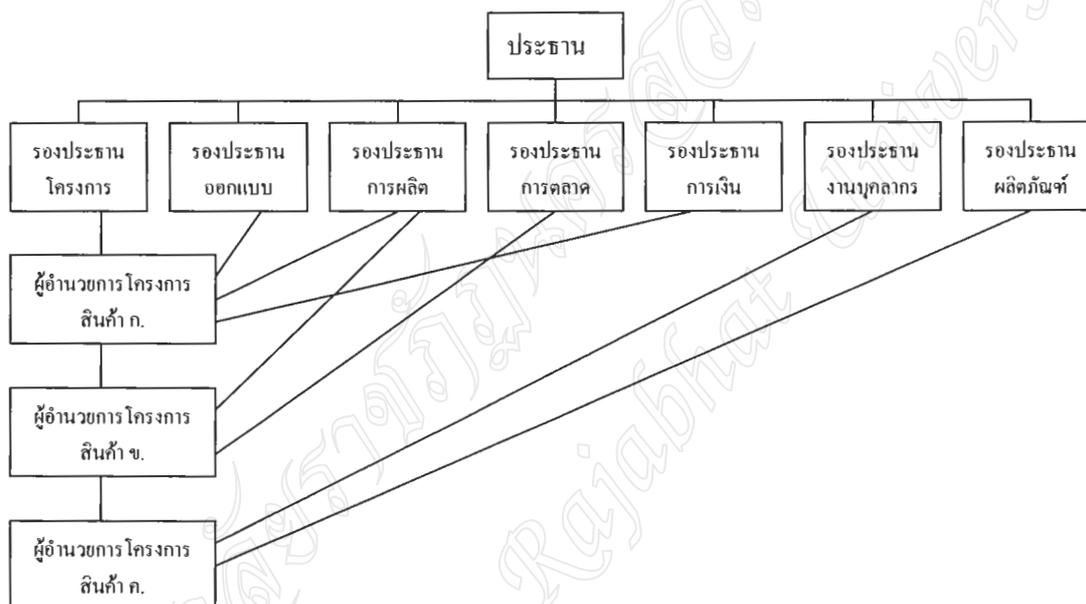
กลุ่มงาน สามารถทำให้เป็นการบริหารแบบมีส่วนร่วมได้ ซึ่งโดยทั่วไปกลุ่มงานประกอบขึ้นด้วยผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชาและบุคคลอื่น ๆ ในองค์กร บุคคลเหล่านี้จะทำงานร่วมกันและประสานกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ การทำงานแบบกลุ่มงานนี้เป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการทำงานแบบประชาธิปไตย ภายใต้แนวคิด การเพิ่มคุณค่าในงาน (job enrichment) ซึ่งรวมไปถึงการเพิ่มความรับผิดชอบ ความเป็นอิสระในงาน ตลอดจนความท้าทายในงาน การเพิ่มคุณค่าในงานตามความหมายของเฮริชเบิร์ก ซึ่งรวมหมายถึง การทำงานที่เพิ่มปัจจัยจูงใจ (motivational factors) เช่น ความรับผิดชอบ ความสำเร็จ การยกย่อง งานที่น่าสนใจ ความก้าวหน้าในหน้าที่การงานและส่วนตัว

การเพิ่มคุณค่าในงาน (job enrichment) ความแนวคิดของเฮริชเบิร์ก จะหมายถึงการเพิ่มปริมาณงานในแนวดิ่ง (vertical job loading) เช่น การที่บุคลากรจะต้องวางแผนและจัดตารางเวลาในการทำงานเอง แทนที่จะให้หัวหน้าสั่ง ตัวกลุ่มงานมีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดเป้าหมายของพวกเขาเองได้ แทนที่จะให้หัวหน้ากำหนด ดังนั้นการเพิ่มคุณค่าในงานของกลุ่มงาน

จะทำให้งานบริหารบางอย่างถูกกระจายไปยังผู้ได้บังคับบัญชา ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้ผู้ได้บังคับบัญชามีอำนาจหน้าที่ มีความเป็นอิสระ และมีส่วนร่วมมากขึ้น

2. แบบโครงการ หรือแบบเมทริก (Matrix or Project Management)

การบริหารแบบเมทริก โดยทั่วไปจะถูกใช้ไปทำงานภายใต้โครงการเฉพาะขณะทำงานในโครงการนั้นจะอยู่ภายใต้การดูแลของผู้อำนวยการโครงการนั้นตามแผนภาพ 2.2

ภาพที่ 2.2 แสดงแผนภาพการบริหารแบบเมทริก

องค์กรแบบนี้สนับสนุนการใช้การบริหารแบบมีส่วนร่วมมากเพราะองค์กรผลักดันการตัดสินใจลงสู่ข้างล่าง โดยผู้อำนวยการโครงการได้รับอำนาจในการวางแผนและดำเนินโครงการ สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดความคล่องตัวและยังเน้นการเพิ่มประสิทธิภาพของพนักงานให้กว้างขึ้น รวมทั้งการเพิ่มความรู้ความสามารถ

เนื่องจากการบริหารแบบโครงการต้องอาศัยความรู้ ความชำนาญของพนักงานเฉพาะด้านสูงในการปฏิบัติงาน ดังนั้นพนักงานจึงเข้ามามีบทบาทมากในกระบวนการตัดสินใจ

3. การมีส่วนร่วมแบบมีการเจรจาต่อรอง (Collective Bargaining)

การร่วมต่อรองเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารแบบมีส่วนร่วม โดยมีการตั้งตัวแทน เช่น สหภาพแรงงานเข้ามาต่อรอง สิทธิประโยชน์ของพนักงานที่จะมีการปฏิบัติงานร่วมกันแบบ

สั่งลงมาอย่างเดียว แต่เป็นกระบวนการแบ่งปัน ร่วมกันคิด ร่วมกันกระทำระหว่างพนักงานกับผู้บริหาร

4. ประชาธิปไตยทางอุตสาหกรรม (Industrial Democracy)

เป็นการให้ความสำคัญกับความต้องการของพนักงานในการตัดสินใจ โดยมีตัวแทนของพนักงานเข้าเป็นกรรมการบริหาร แทนที่จะมีแต่เจ้าของเท่านั้น หรืออีกรูปแบบคือการให้สิทธิพนักงานในการซื้อหุ้นบริษัท หรือให้โบนัสโดยการให้ถือหุ้นบริษัทเพื่อให้มีสิทธิในการกำหนดทิศทาง

ม.ร.ว.อภินันท์ (2537 : 100) ได้กล่าวถึงรูปแบบของการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหา ขั้นตอนนี้เป็นส่วนแรกที่สำคัญที่สุด เพราะถ้ายังไม่สามารถเข้าใจปัญหาและค้นหาสาเหตุของปัญหาด้วยตัวของเขาเอง กิจกรรมต่าง ๆ ที่ตามมาก็ไร้ประโยชน์ เพราะจะขาดความเข้าใจ และมองไม่เห็นความสำคัญของกิจกรรมนั้น สิ่งที่น่าหนักใจที่สุดก็คือ ผู้ปฏิบัติเป็นผู้อยู่กับปัญหา และรู้จักปัญหาของตนเองดีที่สุด แต่มนุษย์ย่อมยังมองเห็นปัญหาของตนเองไม่ชัดเจนจนกว่าจะมีคนมาช่วยให้เขาวิเคราะห์ถึงปัญหา และสาเหตุของปัญหาของเขาได้เด่นชัดขึ้น เจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนาจึงควรจะมีหน้าที่เสมือนหนึ่งเป็นกระจกเงาสะท้อนภาพ หรือเป็นผู้คอยชักให้มองเห็นภาพของปัญหา และวิเคราะห์ปัญหาด้วยตัวของเขาเอง

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม เป็นขั้นตอนที่ขาดไม่ได้ เพราะหากเจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนาต้องการแต่ผลงาน พัฒนาให้เสร็จสิ้นโดยจับใจก็จะดำเนินการวางแผนงานเสียด้วยตนเอง ผลที่ตามมาคือเมื่อขาดเจ้าหน้าที่ก็ไม่สามารถดำเนินการวางแผนงานได้ด้วยตนเอง อาจมีความยากลำบากที่จะผลักดันให้เจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนาทำหน้าที่แค่เพียงเป็นเพื่อนในการช่วยกันวางแผน ถ้าเราไม่ให้มีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้ โอกาสที่จะได้รับการศึกษาและพัฒนาตนเองในการวางแผนดำเนินงานก็จะหมดไป เจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนาต้องทำให้ได้ว่าการศึกษาค้นคว้าต้องเริ่มจากความ ยาก ง่าย เร็ว ช้า จากระดับของผู้รับการศึกษา มิใช่จากระดับความรู้ความสามารถของผู้ให้การศึกษา

3. การมีส่วนร่วมในการลงทุน และการปฏิบัติงาน แม้ว่าจะยากจนและขาดแคลนทรัพยากร แต่ก็มีทรัพยากรที่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน เพราะอย่างน้อยก็มีแรงงานของตนเองที่จะเข้าร่วมลงทุนในกิจกรรมได้ ในการร่วมลงทุนและปฏิบัติงานจะทำให้มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน และระมัดระวังรักษาเพราะเขามีความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของซึ่งต่างไปจากสภาพที่การลงทุนและการปฏิบัติงานทั้งหมดมาจากปัจจัยภายนอก จะมีอะไรเสียหายก็ไม่เดือดร้อนมากนัก และการบำรุงรักษาจะไม่เกิดขึ้นเพราะเมื่อไม่ใช่ของเขา เขาก็จะไม่บำรุงรักษา ไม่รักและ

วางแผน นอกจากนั้นการร่วมปฏิบัติงานด้วยตนเองทำให้ได้เรียนรู้การดำเนินกิจกรรมอย่างใกล้ชิด และเมื่อเห็นประโยชน์ก็สามารถจะดำเนินกิจกรรมชนิดนั้นด้วยตนเองต่อไป

4. การมีส่วนร่วมในการติดตาม และประเมินผลงาน ขั้นตอนนี้เป็นตอนสุดท้ายที่สำคัญอย่างยิ่งเพราะถ้าหากการติดตามและประเมินผลงานขาดการมีส่วนร่วม ดำเนินการโดยบุคคลภายนอก ย่อมจะไม่ได้ประเมินผลด้วยตนเองว่างานที่ทำไปนั้นได้รับผลดี ได้รับประโยชน์อย่างไรหรือไม่

ศิริกาญจน์ โกลุมภ์ (2542 : 43-45) ได้กล่าวถึงรูปแบบของการมีส่วนร่วมดังนี้

1. ร่วมมือหรือการทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างโรงเรียนและชุมชนที่มีข้อจำกัดอันทำให้การมีส่วนร่วมไม่เต็มที่ คือมีน้อยนั่นเอง ข้อจำกัดนี้อาจเกิดจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมระหว่าง 2 ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งรู้สึกว่าคุณเองคืออำนาจกว่า หรือมีทรัพยากรเชิงอำนาจ เช่น เป็นผู้มีความรู้มากกว่า จึงทำให้ไม่ปรารถนาเข้ามีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ นั่นคือ ความเข้มข้นของการมีส่วนร่วมที่น้อย การมีส่วนร่วมของชุมชนแบบชายขอบ เป็นการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนและประชาชนทั่วไปกับโรงเรียน ซึ่งจะเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมโดยการร่วมงานหรือให้ความร่วมมือหรือร่วมสนับสนุน โดยอาจจะแสดงความคิดเห็นหรือร่วมกิจกรรมบ้าง แต่ไม่มีการตัดสินใจมอบภาระให้เป็นฝ่ายของโรงเรียน ลักษณะของการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับกลุ่มผู้ปกครองนักเรียนหรือประชาชนทั่วไปมีลักษณะในการมาร่วมงาน ให้ความร่วมมือในการประชุมและให้ความสนับสนุนโดยการบริจาคเงินและสิ่งของหรือร่วมดำเนินงาน บางครั้งอาจแสดงความคิดเห็นในการดำเนินงานบ้าง แต่ก็ไม่มีน้ำหนัก เพราะส่วนมากมักจะคล้อยตามการตัดสินใจของกลุ่มที่มีอำนาจในการตัดสินใจมากกว่าเช่น กลุ่มของคณะกรรมการโรงเรียน หรือกลุ่มผู้นำในโรงเรียนที่มีอำนาจในการตัดสินใจมากที่สุด ผู้ปกครองนักเรียนส่วนใหญ่เข้ามามีส่วนร่วมน้อย โดยเฉพาะในเรื่องการออกความคิดเห็น เพื่อเสนอแนะให้โรงเรียนปรับปรุงเรื่องการเรียนการสอนในโรงเรียน เพราะถือว่าหน้าที่ในการจัดการศึกษาเป็นของโรงเรียนและครู หากผู้ปกครองนักเรียนจะแสดงความคิดเห็นหรือเสนอแนะอะไรก็ยิ่งเกรงว่าจะไม่ถูกหลักการของครูหรือโรงเรียน

2. การมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนแบบเป็นบางส่วน (partial participation) การมีส่วนร่วมแบบบางส่วน เป็นการเข้ามาเกี่ยวข้องกับประชาชนในชุมชนหรือกิจกรรมการศึกษาในระดับความเข้มข้นมากกว่าแบบชายขอบ กิจกรรมโดยคณะกรรมการโรงเรียนจึงมีความสำคัญ ที่รัฐถือว่าเป็นนโยบายสำคัญซึ่งสามารถสร้างความชอบธรรมในการจัดการศึกษาของไทย การมีส่วนร่วมแบบเป็นบางส่วนนี้จะมีลักษณะที่มีส่วนร่วมแบบร่วมริเริ่มงานมาร่วมงานร่วมให้การสนับสนุนด้วยการบริจาคหรือร่วมมือในการทำงาน โดยมีบทบาทมากกว่าแบบชายขอบ ได้แก่ กลุ่มของคณะกรรมการโรงเรียนสามารถร่วมแสดงความคิดเห็นและการตัดสินใจได้บ้าง ซึ่งการตัดสินใจนั้น

อาจจะไม่สามารถเปลี่ยนแปลงการดำเนินการได้ทั้งหมดก็ตามแต่อย่างไรก็ตาม การคิดริเริ่มกิจกรรมต่างๆ ยังคงเริ่มต้นจากฝ่ายโรงเรียนและในการร่วมกิจกรรมสามารถมีส่วนร่วมได้ทุกกิจกรรม ยกเว้นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน

3. การมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนแบบสมบูรณ์ (full participation) เป็นการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชน โดยทั้งสองฝ่ายร่วมกันอย่างเข้มข้นและเท่าเทียมกัน ต่างฝ่ายต่างมีอิทธิพลต่อกิจกรรมร่วมกัน ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมได้เต็มที่เป็นการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้นำหลักในชุมชน เช่น เจ้าอาวาส ผู้บริหาร โรงเรียน ประธานคณะกรรมการ โรงเรียน เป็นกลุ่มที่มีบทบาทในการที่จะชี้้นำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชน เป็นแบบแผนของการมีส่วนร่วมมีอำนาจในการตัดสินใจอย่างเต็มที่ กลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นผู้มีอิทธิพลเพราะมีทรัพยากรทางอำนาจทำให้มีบทบาทตามหน้าที่ที่เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน จะเป็นผู้นำในการริเริ่มงาน ผู้คิดงานร่วมดำเนินการร่วมสนับสนุน ร่วมงานและร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ร่วมแสดงความคิดเห็นอย่างจริงจังทุกขั้นตอนและมีอำนาจในการตัดสินใจได้มากที่สุด

จากการศึกษารูปแบบของการมีส่วนร่วมของนักวิชาการ ผู้วิจัยเห็นว่าควรกำหนดรูปแบบการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา กำหนดความต้องการของชุมชน ร่วมคิดในการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ในการวางแผน การดำเนินงานรวมทั้งการให้ข้อมูล
2. การมีส่วนร่วมดำเนินการ ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำประโยชน์ให้แก่สถานศึกษาโดยการร่วมช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน หรือโดยการบริหารงานและประสานงานตลอดจนการดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอกเป็นต้น
3. การมีส่วนร่วมประเมินผล มีความสำคัญมากเพราะประชาชนควรมีส่วนร่วมรับรู้ในการประเมินผลเพื่อให้ชุมชนได้ทราบว่าการทำงานนั้นบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ งานที่ทำลงไปนั้นได้รับผลดีหรือได้รับประโยชน์อย่างไรบ้าง
4. ร่วมปรับปรุงพัฒนา ประชาชนควรมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น ปรับปรุง แก้ไข และพัฒนากิจกรรมต่างๆ ให้ดียิ่งขึ้น

5. ขั้นตอนการมีส่วนร่วม

มีผู้แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้ไว้ดังนี้

สุวรรณี พุทะเมธา (2524 : 97) ได้แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมตามขั้นตอนการพัฒนาเป็น

5 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมในขั้นเริ่มโครงการ

ขั้นตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในขั้นวางแผน โครงการพัฒนา

ขั้นตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินโครงการ

ขั้นตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมในขั้นรับผลที่เกิดจากโครงการพัฒนา

ขั้นตอนที่ 5 การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลโครงการพัฒนา

สมยศ นาวิการ (2528 : 69) ได้เสนอขั้นตอนของการมีส่วนร่วมจากประสบการณ์ภาคสนามในประเทศไทยว่า การมีส่วนร่วมที่แท้จริงนั้นมี 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา

ขั้นตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม

ขั้นตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินโครงการ

ขั้นตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมในขั้นรับผลที่เกิดจากโครงการพัฒนา

ขั้นตอนที่ 5 การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลโครงการพัฒนา

กมล สุคประเสริฐและคณะ (2544 : 74) ได้แบ่งขั้นตอนของการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในกระบวนการตัดสินใจนั้นประการแรกที่สุดที่จะต้องกระทำก็คือ การกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญ ต่อจากนั้นก็เลือกนโยบายและประชากรที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจนี้เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ต้องดำเนินการไปเรื่อย ตั้งแต่การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผนและการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติงานตามแผนที่วางไว้

ขั้นตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงานของโครงการนั้น จะได้มาจากคำถามที่ว่าใครทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้าง และจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหารงานและประสานงาน และการขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์นั้นนอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพแล้ว ยังต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วย ผลประโยชน์ของโครงการนี้รวมทั้งผลประโยชน์ในทางบวกและผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการ ซึ่งจะเป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลและสังคมด้วย

ขั้นตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้น สิ่งที่สำคัญที่จะต้องสังเกตคือ ความเห็น (views) ความชอบ (perferences) และความคาดหวัง (expectations) ซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ ได้

วิโรจน์ สารรัตนะ (อ้างถึงในวิมล ม่วงเงิน. 2549 : 35 – 37) ได้แบ่งขั้นตอนในการมีส่วนร่วมดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดจุดมุ่งหมายและความต้องการ

ขั้นตอนที่ 2 กำหนดนโยบาย

ขั้นตอนที่ 3 กำหนดแผนงาน

ขั้นตอนที่ 4 การอนุมัติงบประมาณ

ขั้นตอนที่ 5 การนำแผนไปปฏิบัติ

ขั้นตอนที่ 6 การประเมินผล

จากขั้นตอนการมีส่วนร่วมดังกล่าวสรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมแบ่งได้ 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมวางแผน

ขั้นตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมดำเนินการ

ขั้นตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมตรวจสอบ

ขั้นตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมปรับปรุง

6. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

มีปรัชญาที่เกี่ยวกับโรงเรียนกับชุมชนว่า “โรงเรียนเป็นของชุมชนโดยชุมชน เพื่อชุมชน” (หวน พิณรุฬห์. 2528 : 2) ข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าโรงเรียนกับชุมชนมีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้งมาก โรงเรียนเป็นสถาบันที่ให้ความรู้ ความคิดความอ่าน ทักษะในการประกอบอาชีพ ให้ความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ แก่ชุมชน

6.1 ความหมายของการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนมีผู้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

สุพิชญา ธีระกุล (2521 : 48) ได้ให้ความหมายของการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนนั้น หมายถึง วิธีการหรือหนทางที่โรงเรียนใช้ในการสร้างความสัมพันธ์ ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในเขตนั้น

ยุพเยาว์ ใจงาม (2540 : 17) กล่าวว่า การดำเนินงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน หมายถึง บทบาทการบริหารโรงเรียน การดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวกับชุมชน นับตั้งแต่ การวางแผน การติดต่อประสานงาน การเผยแพร่ข่าวสาร และการให้ความร่วมมือช่วยเหลือ ตลอดจนการใช้แหล่งทรัพยากรซึ่งกันและกัน โดยมุ่งประโยชน์สร้างสรรค์ในด้านต่าง ๆ แก่โรงเรียนและชุมชน

มณฑนา ธรรมรังษี (2542 : 30) ได้สรุปว่า การดำเนินงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน คือ กระบวนการดำเนินงานร่วมกันของโรงเรียนกับชุมชนในการวางแผนใช้

ทรัพยากรร่วมกัน เพื่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ซึ่งจะส่งผลต่อ วัตถุประสงค์รวมของการดำเนินงาน คือ ให้เกิดผลดีต่อนักเรียน ให้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถและ คุณลักษณะที่พึงประสงค์

จึงอาจสรุปได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน หมายถึง งานกิจกรรม การศึกษาของโรงเรียน สมาคมศิษย์เก่า สมาคมครูและผู้ปกครอง การประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนได้ ทราบกิจกรรมของโรงเรียนให้ประชาชนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน ตลอดจนถึงกิจกรรมที่โรงเรียนจะสามารถช่วยเหลือชุมชนได้

6.2 หลักการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

สุพิชญา ชีระกุล (2521 : 48) กล่าวว่า การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับ ชุมชนว่าโรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน และเป็นสมบัติของชุมชน ซึ่งตั้งได้ด้วยเงินที่มาจากภาษี อากรของประชาชน และทั้งจากการบริจาคของชุมชน ดังนั้นย่อมถือได้ว่า “โรงเรียนเป็นของชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชน”

พิสิฐ พิษณานนท์ (2530 : 45-47) กล่าวว่า การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน กับชุมชนนั้นสามารถแบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ

1. ชุมชนในโรงเรียน ทั้งนี้เพราะในโรงเรียนนั้นจะมีบุคคลหลายๆคน เข้าร่วมร่วม ทำงานอยู่ที่มีจุดมุ่งหมายเหมือนกันก็คือ การพัฒนาเด็กให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น ซึ่งจำเป็นต้องมีความเชื่อ ความสนใจ มีพฤติกรรมที่คล้ายคลึงกัน และเป็นชุมชนที่จะทำให้การดำเนินงานของโรงเรียน สัมฤทธิ์ผล

2. ชุมชนนอกโรงเรียน เป็นชุมชนที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนเป็นอย่างมาก เพราะใน ปัจจุบันนี้รัฐบาลมีนโยบายที่จะให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางของชุมชนในการทำกิจกรรมด้านต่างๆ และให้ประชาชนในท้องถิ่นนั้นได้มีโอกาสเข้ามาเป็นผู้มีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อการ ดำเนินงานของโรงเรียนอีกด้วย ซึ่งถือเป็นหน้าที่ของบุคลากรในโรงเรียนที่จำเป็นต้องมี ความสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกโรงเรียน

การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนภายนอกโรงเรียน ตามหน้าที่ของ โรงเรียนชุมชนแล้ว โรงเรียนจะต้องมีศูนย์กลางการจัดกิจกรรมต่างๆ ให้แก่ประชาชนในชุมชนนั้น ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับปรัชญาโรงเรียนชุมชนที่ว่า “โรงเรียนชุมชนเป็นของชุมชน ดำเนินงาน โดยชุมชน และเพื่อชุมชน โดยได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาลให้น้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้” เพื่อให้เป็นไปตามสิ่งต่างๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วในโรงเรียนชุมชน

วิธีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนภายนอกโรงเรียน สามารถ จัดแบ่งออกได้ 2 วิธีคือ

1. โดยการนำเอากิจกรรมที่มีภายในโรงเรียนออกสู่ประชาชนภายนอก ที่อยู่ในท้องถิ่นนั้น เช่น การนำนักเรียนออกไปพัฒนาชนบท ให้นักเรียนออกไปฝึกอาชีพจริงๆ กับประชาชนในท้องถิ่น จัดการบรรยายพิเศษ โดยครูหรือครูใหญ่ จัดเครื่องมือสื่อสารต่างๆ ซึ่งได้แก่ การออกวารสาร โรงเรียน การมีจดหมายถึงผู้ปกครอง การให้ครูหรือครูใหญ่เองได้ออกไปช่วยงานของชนบทและอื่น ๆ

2. โดยการนำประชาชนในชุมชนเข้ามาทำกิจกรรมในโรงเรียน ซึ่งได้แก่ จัดงานการแสดงของนักเรียนในโอกาสที่สำคัญแล้วเชิญผู้ปกครอง และประชาชนมาชม จัดสมาคมครูผู้ปกครอง จัดการแข่งขันกีฬาระหว่างครูกับประชาชนในชนบท เชิญวิทยากรในท้องถิ่นมาบรรยายให้นักเรียนฟัง และเชิญประชาชนในท้องถิ่นเข้ามาเป็นคณะกรรมการต่างๆ ของโรงเรียนกับชุมชนภายนอกโรงเรียน

ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนภายนอกนั้น ควรคำนึงถึงสิ่งต่างๆ ต่อไปนี้

1. จัดความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นนั้นให้มากที่สุด
2. ครูใหญ่และครูควรมีความอ่อนน้อมมารยาดี ไม่ดูหมิ่นประชาชน ให้ความช่วยเหลืออย่างจริงใจ และยอมรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในท้องถิ่นอย่างจริงใจ
3. ครูใหญ่และครูไม่ควรประพฤติดนแบบยกตนข่มท่าน แต่ควรยกย่องให้เกียรติแก่ประชาชนเท่าที่เป็นจริง การยกย่องให้เกียรติเกินความเป็นจริงนั้น มีโอกาสที่จะทำให้ผู้ถูกยกย่องคิดในทางผลเสียได้ เช่น ทำให้เกิดการหลงตัวเอง ในบางครั้งถ้าผู้ถูกยกย่องเกินความจริงอาจถูกผู้ถูกยกย่องคิดว่าเป็นการดูถูกเขาได้
4. ครูใหญ่และครูต้องพยายามทำความเข้าใจในธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมของท้องถิ่น นอกจากนี้จะต้องรู้ถึงค่านิยม ความเชื่อ ฯลฯ ของท้องถิ่นนั้นด้วย
5. ครูใหญ่และครูควรรู้ และเลือกกาลเทศะให้ถูกต้องแก่โอกาสตามสมควรด้วย
6. ครูใหญ่และครูควรยกเว้นการกระทำใดๆ ที่อาจนำความเสื่อมเสียมาสู่ตัวเอง และโรงเรียน เช่น ไม่เล่นการพนัน ไม่ดื่มสุราจนครองสติไม่อยู่ เป็นต้น

6.3 บทบาทและหน้าที่ของบุคลากรในโรงเรียนที่มีต่อชุมชน

ยนต์ ชุ่มจิต (2528 : 137-139) ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้บริหาร โรงเรียนและครูที่มีต่อชุมชน ผู้บริหารในที่นี้ หมายถึง บุคคลผู้ทำหน้าที่เป็นครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ หรือผู้อำนวยการ และรวมไปถึงบุคคลที่ได้รับมอบหมายจากผู้บริหาร โรงเรียนให้ทำหน้าที่แทนในบางกรณีด้วย บุคคลเหล่านี้ถือว่าเป็นตัวจักรสำคัญในการนำความเจริญ หรือความเสื่อมมาสู่โรงเรียนได้มากที่สุด หากผู้บริหารที่มีความรู้ความสามารถดี เข้ากับชุมชนได้ดี และเข้ากับผู้บังคับบัญชา

ได้ดี การดำเนินงานต่างๆ ของโรงเรียนก็จะมีคุณภาพก้าวหน้า การศึกษาเล่าเรียนของเด็กมีคุณภาพดี หากผู้บริหารปกครองในสิ่งดังกล่าว ผลที่จะได้รับคือความเสื่อมทางการศึกษาจะเกิดขึ้นในสถานศึกษานั้นๆ

อย่างไรก็ตาม บทบาทหน้าที่ของผู้บริหาร โรงเรียนที่มีต่อชุมชน ควรอยู่ในขอบเขตต่อไปนี้

1. การให้การต้อนรับผู้มาติดต่อเยี่ยมเยียน โรงเรียน ด้วยวิธีการต่อไปนี้
 - 1.1 รักษาเกียรติ มารยาทให้สุภาพเรียบร้อย
 - 1.2 แนะนำบุคลากรในโรงเรียนให้ช่วยกันเอาใจใส่ผู้มาเยี่ยมเยียน
 - 1.3 จัดหาประชาสัมพันธ์โรงเรียนที่มีคุณภาพ และคุณสมบัติเหมาะสม
 - 1.4 จัดสถานที่ ห้องพัก ห้องรับแขกให้น่าดู น่าพักผ่อน
2. ให้บริการในการติดต่อสื่อสาร เช่น
 - 2.1 จัดบริการด้านโทรศัพท์กับผู้มาติดต่อ (ถ้ามี) โดยแจ้งหมายเลขโทรศัพท์ให้ชุมชนได้รู้กันอย่างทั่วถึง
 - 2.2 จัดบริการรับ-ตอบจดหมายแก่ผู้ติดต่ออย่างรวดเร็ว
3. รับข้อเสนอแนะ ข้อร้องเรียน เช่นบางครั้งประชาชนอาจมีข้อเสนอแนะหรือปัญหาขัดข้องบางประการ แล้วแจ้งมาทางโรงเรียน ผู้บริหารจะต้องรับเรื่องราวนั้นๆ ไว้พิจารณาอย่างรอบคอบ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการทำงาน หรือแก้ไขข้อบกพร่องต่อไป
4. การมีส่วนร่วมในความเป็นอยู่ของชุมชน เช่น
 - 4.1 ทักทายปราศรัยเมื่อพบปะกันตามถนนหนทาง
 - 4.2 ศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนให้เข้าใจ
 - 4.3 เข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนเมื่อมีโอกาส
 - 4.4 พยายามใช้ทรัพยากรของชุมชนให้เป็นประโยชน์ทางการศึกษา
5. การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรในโรงเรียน กล่าวคือ การทำให้บุคลากรทุกคนในโรงเรียนมีความสัมพันธ์อันดีต่อกันได้ จะช่วยให้การบริหารงานต่างๆ ดำเนินไปอย่างสะดวก รวดเร็ว และบังเกิดผลดี หากโรงเรียนสามารถจัดกระบวนการเรียนการสอนได้ดีมีคุณภาพ ผลที่ตามมาก็คือ ประชาชนจะเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในโรงเรียนมากขึ้น
6. การสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างศิษย์เก่ากับศิษย์ปัจจุบัน กล่าวคือ ถ้าความสัมพันธ์ระหว่างศิษย์เก่ากับศิษย์ปัจจุบันเป็นไปด้วยดี จะเผยแพร่ชื่อเสียง และสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างโรงเรียนและชุมชนได้อย่างมาก

บทบาทหน้าที่ของครูอาจารย์ที่มีต่อชุมชน

1. การศึกษาแก่ประชาชน ซึ่งอาจจัดทำในรูปแบบดังต่อไปนี้
 - 1.1 จัดการศึกษาผู้ใหญ่ ทั้งสายสามัญ สายอาชีพ และกลุ่มสนใจ
 - 1.2 ให้ความรู้แก่นักเรียน เพื่อนำไปถ่ายทอดให้ผู้ปกครองรับรู้
 - 1.3 เขียนบทความลงในวารสาร หนังสือพิมพ์ เพื่อเผยแพร่ความรู้ ความคิด
 - 1.4 จัดรายงานวิทยุ โทรทัศน์ เพื่อเผยแพร่ความรู้ (ถ้ามีโอกาส)
 - 1.5 เป็นวิทยากรบรรยาย เมื่อชุมชนมีงานบางสิ่งบางอย่าง
2. การส่งเสริมศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม ด้วยวิธีการ เช่น
 - 2.1 การประพาศิตนให้เป็นแบบอย่างแก่ชุมชน
 - 2.2 อบรมสั่งสอนเยาวชนให้เป็นคนดีของชุมชน
3. การส่งเสริม สืบทอด และจริยธรรม ด้วยวิธีการ เช่น
 - 3.1 ถ่ายทอดความรู้ ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมที่ดีงามให้แก่เยาวชนเพื่อปฏิบัติให้ถูกต้อง
 - 3.2 ครูอาจารย์เป็นผู้ประพฤติปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมอย่างเคร่งครัด
4. เป็นผู้นำชุมชน เช่น
 - 4.1 ริเริ่มสร้างสรรคงานที่เป็นประโยชน์ให้ชุมชน เช่น การทำสนามเด็กเล่น การทำน้ำประปา การติดต่อไฟฟ้า การขุดคลอง เป็นต้น
 - 4.2 การสร้างนิสัยที่ดีให้ประชาชน เช่น การรักษาความสะอาด การประหยัด อดออม การเคารพกฎหมาย เป็นต้น
 - 4.3 การปฏิบัติตามนโยบายของรัฐ เช่น การวางแผนครอบครัว
5. การปฏิรูปชุมชน เช่น
 - 5.1 การสำรวจความบกพร่อง หรือจุดอ่อนของชุมชน เช่น สุขภาพอนามัย การทำมาหากิน การเข้าใจระบอบการปกครองของบ้านเมือง
 - 5.2 การวางแผนและหาวิธีแก้ไขปรับปรุงโดยขอความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นๆ โดยตรง
 - 5.3 การปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่าง
6. การมีส่วนร่วมในความเป็นอยู่ของชุมชน โดยมีแนวทางปฏิบัติเช่นเดียวกับผู้บริหาร โรงเรียน
7. การเสริมสร้างและรักษาความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

7.1 ใช้หลักและวิธีการเช่นเดียวกันกับการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

7.2 ปรับปรุงตัวของครูอาจารย์เองในสิ่งต่อไปนี้เป็น การแต่งกาย กิริยา มารยาท การตั้งใจในการทำงาน การรู้เรื่องโรงเรียนและชุมชนเป็นอย่างดีปรับตัวให้เข้ากับชุมชนได้ดี เป็นต้น

7.3 ร่วมมือกันเมื่อโรงเรียนมีกิจกรรม และเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเสมอ

7. เทคนิคการมีส่วนร่วม

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543) ได้เสนอเทคนิคการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเป็นการสร้างสายสัมพันธ์อย่างแนบสนิทเป็นยุทธศาสตร์ที่จำเป็น และสำคัญอย่างยิ่งที่ผู้บริหารการศึกษาทุกระดับจะต้องตระหนัก และเร่งพัฒนาตนเองให้เป็นนักบริหารมืออาชีพที่มีเทคนิคการบริหารจัดการ ที่สามารถพิชิตใจชุมชน และสร้างเครือข่ายพัฒนาอย่างอบอุ่น และแนบสนิท 10 ประการ ดังนี้

1. สร้างความศรัทธา และความเชื่อมั่นต่อชุมชน โคนหมั่นสร้างสรรค์ และชี้ช่องทางภาพสง่างาม ของโรงเรียนในอนาคต เพื่อช่วยยู่ให้ร่วมเดินทางสู่เป้าหมายด้วยความมุ่งมั่น ผู้บริหารต้องเป็นผู้เสียสละทุกรูปแบบใช้ชุมชน และเพื่อนร่วมงานเพื่อพิสูจน์ว่าผู้นำของเขา คือ คนจริง ผู้จริง และพร้อมร่วมทางด้วยความจริงใจ
2. ฝึกให้เป็นคนใจกว้างจิตสาธารณะ ยอมรับการเปิดเวที และโอกาสให้ชุมชน เพื่อร่วมงาน ร่วมออกแบบสร้างสรรค์งาน ผู้บริหารมีหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุน ประจักษ์ให้มีความคมชัด พร้อมการยกย่องชมเชย ชื่นชมแนวคิด และต้องหมั่นประชาสัมพันธ์งานต่อสาธารณชนอย่างมีประสิทธิภาพ
3. ตระหนักในสิ่งจำเป็นที่ขาดแคลนไม่วางเฉย หรือรอทำที่ควรต้องร่วมกันแสวงหาช่องทางที่เหลือ เพื่อการนำเข้าสู่สิ่งใหม่ ๆ อยู่เสมอ มีความเชื่อพื้นฐานว่าทุกอย่างทำได้หากตั้งใจจะทำ
4. ต้องหมั่นสร้าง และปรุงแต่งตนเองให้เป็นบุคคลที่มีเสน่ห์ เป็นที่ชื่นชมศรัทธาของชุมชน และเพื่อนร่วมงาน คำนึงเสมอว่า ทุกอย่างก้าว คือประสิทธิภาพขององค์กร และผู้บริหาร คือ “สัญลักษณ์ของชุมชน”
5. อ่อนน้อมถ่อมตน วางตัวเรียบง่าย อยู่ร่วมกับชุมชน และเพื่อนร่วมงาน ได้ทุกสถานการณ์ เพื่อสร้างขวัญกำลังใจ
6. หลีกเลี้ยงการโต้แย้งที่ไร้เหตุผล พัฒนาทักษะการประนีประนอม และการเจรจาต่อรองให้มีประสิทธิภาพ
7. ให้การต้อนรับชุมชนด้วยบรรยากาศแห่งมิตรภาพ อบอุ่นเป็นกันเอง

8. พัฒนาเทคนิคการวิเคราะห์ชุมชนให้ลึกซึ้ง เพื่อสำรวจจุดเด่นจุดด้อย เป็นฐานข้อมูลในการร่วมพัฒนาชุมชน และโรงเรียนไปพร้อมๆ กัน

9. หมั่นแสวงหาแหล่งงบประมาณ วัสดุ ครุภัณฑ์ จากหน่วยงานอื่น ห้างร้าน บริษัท มูลนิธิ สมาคม โดยใช้โครงการที่มีประสิทธิภาพ นำเสนอขอรับความช่วยเหลือ โดยเฉพาะกิจกรรมการเรียนรู้ ต้องให้โอกาสผู้เรียนได้แสดงศักยภาพทุกสถานการณ์ ตามสภาพของโรงเรียนจะเอื้อได้

10. สร้างและ พัฒนาค่านิยมเพื่อสร้างสัมพันธ์ภาพกับชุมชนให้แนบสนิทย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

8.อุปสรรคของการมีส่วนร่วม

สมยศ นาวิการ (2528 : 42 - 43) ได้ชี้ประเด็นของสิ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการบริหารแบบมีส่วนร่วมไว้ 4 ประเด็น ดังนี้

1. ด้านองค์การ แยกพิจารณาได้ดังนี้

1.1 ประเพณีขององค์การ ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของการบริหารแบบเผด็จการ และให้ความสำคัญต่อการรักษารัฐานะเดิมเอาไว้มากกว่าการคิดค้นสิ่งใหม่ๆ

1.2 ปัญหาและค่านิยมขององค์การ ซึ่งผู้บริหารใช้ในการตัดสินใจและปฏิบัติงานที่สำคัญ สามารถสังเกตได้จากการปฏิบัติของผู้บริหาร ปรัชญาและค่านิยมที่ไม่เหมาะสมกับสภาวะการณ์จะเป็นอุปสรรคอย่างมากต่อการบริหารแบบมีส่วนร่วม

1.3 คุณภาพของนโยบาย และระเบียบวิธีการปฏิบัติงาน การยึดถือในนโยบาย และระเบียบวิธีปฏิบัติงานที่กำหนดขึ้น โดยไม่ปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์จะเป็นอุปสรรคสำคัญ

1.4 คุณภาพของเจ้าหน้าที่ การที่องค์การไม่มีบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ ประสิทธิภาพแบบมีส่วนร่วมก็จะเป็นอุปสรรคสำคัญอย่างหนึ่ง

1.5 โครงสร้างขององค์การ การจัดโครงสร้างขององค์การให้เป็นระบบราชการมากเกินไป โดยไม่มีการปรับเปลี่ยนหรือยืดหยุ่น จะส่งผลให้เกิดความล่าช้า มีความเป็นทางการรวมอำนาจหน้าที่ ความไม่คล่องตัว และการให้ความสำคัญกับการควบคุม

1.6 การขาดบรรยากาศสนับสนุน บรรยากาศที่บุคคลรู้สึกว่างค์การสนับสนุนความพยายามของพวกเขา และบุคคลที่สนับสนุนความพยายามขององค์การ การไม่รู้สึถูกคุกคาม แต่ได้รับการส่งเสริมให้มีส่วนร่วมปฏิบัติงานเป็นสิ่งที่ทำได้ยากมาก หากองค์การขาดสิ่งเหล่านี้การบริหารแบบมีส่วนร่วมก็จะเกิดขึ้นได้

2. ด้านการบริหาร แยกพิจารณาดังนี้

2.1 นิสัยทางด้านการบริหาร ผู้บริหารบางคนที่บริหารงานบนพื้นฐานของนิสัยกระทำสิ่งต่าง ๆ ตามแนวทางที่เคยกระทำอยู่เสมอซึ่งมักจะมองไม่เห็นความจำเป็นของการเปลี่ยนแปลง

2.2 ความไม่เข้าใจการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม การที่จะให้บุคลากรในองค์กรสนับสนุนหรือมีส่วนร่วมในการบริหารอย่างมีประสิทธิภาพจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเป็นพื้นฐานเสียก่อน

2.3 สมมติฐานของทฤษฎีเอ็กซ์ ซึ่งเชื่อว่าผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาเกียจคร้าน และไม่ต้องการทำงานจะต้องมีการควบคุมอย่างใกล้ชิด การมีความเชื่อเช่นนี้ถือว่าเป็นอุปสรรคอย่างมาก

2.4 การขาดความมั่นคง การที่ผู้บริหารกลัวต่อสิ่งใหม่ ๆ จึงทำให้ไม่กล้าพอที่จะใช้การบริหารแบบมีส่วนร่วม การขาดความมั่นคงอาจสัมพันธ์กับบรรยากาศขององค์กร

2.5 ความกลัวสิ่งที่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับความรู้สึกไม่มั่นคงคือความกลัว ผู้บริหารกลัวว่าเมื่อใช้วิธีการบริหารแบบมีส่วนร่วมแล้วจะทำให้ตนเองมีอำนาจน้อยลง กลัวจะถูกบดบังรัศมี กลัวการไม่มีระเบียบวินัยยากแก่การควบคุมกลัวว่าจะถูกบดบังโดยผู้ใต้บังคับบัญชา กลัวว่างานจะไม่เสร็จ

3. ด้านผู้บังคับบัญชา แยกพิจารณาได้ดังนี้

3.1 การขาดความสามารถในการบริหารแบบมีส่วนร่วม ผู้ใต้บังคับบัญชาที่ขาดความสามารถในเรื่องการบริหารแบบนี้จะไม่เข้าใจว่าจะประยุกต์ใช้อย่างไร

3.2 การขาดการติดตาม ผู้ใต้บังคับบัญชาบางคนไม่ต้องการมีส่วนร่วมเพราะมองการมีส่วนร่วมว่าเป็นการเพิ่มงานและเพิ่มความรับผิดชอบมากขึ้น

3.3 การขาดความรู้ในเนื้อหาหรือความเชี่ยวชาญ ทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาไม่สามารถมีส่วนช่วยอย่างแท้จริงในการมีส่วนร่วม

3.4 การไม่รู้ว่าถูกคุกคามหวังให้มีส่วนร่วม การขาดการติดต่อสื่อสารกับผู้ใต้บังคับบัญชาก็เป็นอุปสรรคอย่างหนึ่งต่อการใช้การบริหารแบบมีส่วนร่วมได้

3.5 ความกลัว ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาบางคนกลัวการมีส่วนร่วมด้วยเหตุผลหลายอย่างได้แก่ กลัวความล้มเหลว กลัวต่อการทำงานหนักขึ้น และกลัวต่อการยกเลิกงาน

4. ด้านสถานการณ์ แยกพิจารณาได้ดังนี้

4.1 เวลาการมีส่วนร่วมในการบริหารจำเป็นที่จะต้องอาศัยเวลา ผู้บริหารบางคนผลักดันเวลาให้เป็นข้อจำกัด และบริหารงานตามความฉุกเฉิน ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นความฉุกเฉินอยู่เสมอ

4.2 งาน งานบางอย่างไม่เหมาะสมกับการบริหารแบบมีส่วนร่วม เช่น การวาดภาพงานสร้างสรรค์หลายอย่างที่อาจทำได้ดีที่สุดในเมื่ออยู่ตามลำพัง

4.3 อิทธิพลทางด้านสภาพแวดล้อม เช่น กฎหมายและข้อบังคับของรัฐบาลที่กำหนดให้องค์กรต้องปฏิบัติตามอย่างรวดเร็ว หรือการที่ผู้แข่งขันกำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

ประพันธ์ บรรลูลศิลป์ (2531 : 17) เสนอว่าอุปสรรคของการมีส่วนร่วม มีดังนี้

1. นโยบายในระบบราชการมักมาจากเบื้องบน จึงเป็นการยากที่จะให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในชนบทมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง เพราะวิธีการมีส่วนร่วมของประชาชนมีเจ้าหน้าที่แต่ละฝ่ายเข้าใจแตกต่างกัน จึงทำให้เกิดความแตกต่าง

2. ข้าราชการชอบทำงานสำนักงานมากกว่างานสนาม ซึ่งเป็นงานด้านเอกสารที่จะนำเสนอต่อผู้บังคับบัญชา เพราะข้าราชการต้องปฏิบัติหน้าที่เพื่อสนองตอบเบื้องบนตามระบบการพิจารณาความดีความชอบ ข้าราชการจึงไม่มีความเข้าใจสภาพแวดล้อมและข้อมูลแท้จริงของประชาชน ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนที่ควรจะเป็นจึงเกิดขึ้นได้ยาก

3. ผู้เกี่ยวข้องกับประชาชนบางส่วนไม่ปรารถนาให้รวมตัวกัน และไม่ต้องการการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนอย่างจริงจัง

ประสพสุข ตีอินทร์ (2543 : 20) เสนอว่าปัญหาอุปสรรคการมีส่วนร่วม มีดังนี้

1. ระบบราชการ ทำให้เจ้าหน้าที่และประชาชนเข้าใจแตกต่างกัน จึงทำให้เกิดการไม่เข้าใจกัน ทำให้ยากต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน

2. ประชาชนบางส่วนไม่ปรารถนาให้รวมตัวกัน และไม่ต้องการการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนอย่างจริงจัง อาจเป็นไปได้ว่าไม่มีค่าตอบแทนหรือสวัสดิการ หรือบางครั้งงานที่ทำอาจไม่เห็นผลเป็นรูปธรรมชัดเจน

9. ประโยชน์ของการมีส่วนร่วม

สมยศ นาวิการ (2528 : 108) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1. การตัดสินใจที่ดีกว่า เนื่องจากการแก้ปัญหาด้วยกลุ่มทำให้การวิเคราะห์ปัญหาและการสร้างทางเลือกจะทำได้ดีกว่า ความคิดสร้างสรรค์ในกระบวนการตัดสินใจมากขึ้น ความผูกพันของพนักงานต่อการปฏิบัติตามการตัดสินใจมีมากกว่า

2. ประสิทธิภาพการทำงานดีขึ้น ซึ่งเป็นผลมาจากการปรับปรุงการตัดสินใจให้ดีขึ้นนั่นเอง การเปิดโอกาสให้ผู้ได้บังคับบัญชามีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจ ทำให้มีความผูกพันต่อผลของการตัดสินใจที่ต้องการบรรลุถึงมากขึ้น

3. กำลังใจและความพอใจงานที่ทำมากขึ้น การตัดสินใจที่ดีและประสิทธิภาพการทำงานที่สูงขึ้น ซึ่งเกิดจากการมีส่วนร่วมทำให้กำลังใจและความพอใจที่ทำของพนักงานสูงขึ้น

4. การออกจากงาน การขาดงานและความเฉื่อยช้าน้อยลง เนื่องจากพนักงานมีความรู้สึกว่าได้รับการยอมรับ ความผูกพันต่องานและความพอใจงานที่ทำมีมากขึ้น

5. การติดต่อสื่อสารและการยุติความขัดแย้งดีกว่า องค์การทุกองค์การไม่สามารถหลีกเลี่ยงความขัดแย้งได้ ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่ดีต่อองค์การถ้าหากว่าความขัดแย้งถูกจัดการอย่างถูกต้อง การบริหารแบบมีส่วนร่วมจะช่วยให้มีการติดต่อสื่อสารในการยุติความขัดแย้งอย่างเปิดเผย

รงชัย สันติวงษ์ (2543 : 55) กล่าวว่าประโยชน์ของการมีส่วนร่วมมีหลายประการดังนี้

1. ได้รับทราบข้อเท็จจริงของปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ณ จุดปฏิบัติ จากผู้ปฏิบัติจริงที่ใกล้ชิดกับเหตุการณ์ ทำให้ได้รับทราบรายละเอียดของปัญหาได้เร็วและถูกต้อง โอกาสที่จะแก้ปัญหาหรือตัดสินใจดำเนินการต่าง ๆ จะตรงกับสถานการณ์ที่เป็นจริงมากยิ่งขึ้น

2. ได้รับข้อคิดเห็นใหม่ ๆ เพราะผู้บริหารอาจถูกแวดล้อมด้วยงานประจำที่จำเริญทำให้การนึกคิดต่าง ๆ พลอยถูกจำกัดโดยปริยาย ดังนั้นเมื่อเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานมีส่วนร่วมในขบวนการต่าง ๆ ย่อมช่วยให้สามารถได้รับความเห็นใหม่ ๆ เข้ามา ซึ่งจะส่งผลให้เกิดแนวทางการดำเนินงานใหม่ ๆ

3. ส่งเสริมขวัญและกำลังใจในการทำงาน เพราะผู้ที่ทำงานย่อมหวังที่จะให้ตนเองเป็นที่ยอมรับ พร้อมกับอยากให้มีโอกาสก้าวหน้าหรือเติบโต รวมทั้งแสดงออกต่าง ๆ ในฐานะที่เป็นสมาชิกคนหนึ่งของกิจการ ดังนั้นเมื่อเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมงานมีส่วนร่วมในความสำเร็จร่วมกันย่อมส่งผลให้ผู้ปฏิบัติงานมีขวัญและกำลังใจดี

4. มีการติดต่อสื่อสารที่ดีขึ้น เพราะลำพังหากผู้บริหารไม่ได้มีนโยบายที่จะให้ผู้ร่วมงานมีส่วนร่วมในกิจการต่าง ๆ แล้ว สภาพและทิศทางการติดต่อมักจะมีเพียงทิศทางเดียวคือจากบนลงล่างเกือบทั้งหมด การถือเป็นนโยบายปฏิบัติให้มีการบริหารแบบมีส่วนร่วม จึงเท่ากับเป็นวิธีการเชื้อเชิญให้เกิดการสื่อสารติดต่อจากล่างขึ้นบนได้ ทำให้เกิดความเข้าใจกัน ส่งผลให้เกิดความร่วมมือ และช่วยให้ผู้ปฏิบัติงานสามารถทำงานได้ดีขึ้นด้วยความสบายใจ

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับการบริหารและจัดการศึกษา

1. ความเป็นมาของการจัดตั้งคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นองค์คณะบุคคลที่นับได้ว่าเป็นมีความสำคัญที่ทำให้หน้าที่ในการกำกับติดตามและส่งเสริมการบริหารงานของสถานศึกษาซึ่งถือว่าเป็นองค์กรที่อยู่ใกล้ชิดกับชุมชนให้สามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตอบสนองความต้องการของสมาชิกในชุมชนได้อย่างแท้จริง ซึ่งคณะกรรมการสถานศึกษานั้นมีมาตั้งแต่ในอดีตและมีลักษณะและบทบาทหน้าที่ที่แตกต่างกันสรุปได้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2543 : 8 - 9) ในอดีตจนถึง พ.ศ. 2428 ศูนย์กลางการจัดการศึกษาที่อยู่ในชุมชนมีวัด บ้าน ร่วมกันจัดการศึกษา ไม่มีกฎเกณฑ์ระเบียบปฏิบัติที่ชัดเจนแต่เป็นการดำเนินการที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในสังคมนั้น พ.ศ. 2428 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ส่งเสริมให้มีการจัดการศึกษาที่มีระบบมีระเบียบปฏิบัติที่แน่นอนมากขึ้น และในปี พ.ศ. 2452 ได้แต่งตั้งกรรมการตำบล ประกอบด้วยกรรมการ 3 คน คือ กำนัน หรือหัวหน้าตำบล 1 คน เจ้าอธิการวัด ซึ่งเป็นเจ้าคณะในตำบล 1 รูป และแพทย์ประจำตำบล 1 คน มีหน้าที่จัดตั้งโรงเรียน ทำนุบำรุง หาเด็กเข้าเรียน หาครูมาสอนในโรงเรียน เรียกโรงเรียนที่ตั้งขึ้นนี้ว่า โรงเรียนประชาบาลซึ่งดำรงอยู่ได้ด้วยทุนทรัพย์ของประชาชนพ.ศ. 2524 มีการประกาศใช้ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการแต่งตั้งคณะกรรมการศึกษาประจำโรงเรียนประถมศึกษา พุทธศักราช 2525 โดยมีการกำหนดแนวทางในการสรรหาจำนวน คุณสมบัติ วาระและการพ้นจากตำแหน่ง ตลอดจนการกำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาไว้อย่างชัดเจนและเมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กระทรวงศึกษาธิการมีการประกาศใช้ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2543

ตามกฎกระทรวงกำหนดให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่าของสถานศึกษา ผู้แทนพระภิกษุ และหรือองค์กรศาสนาอื่นในพื้นที่ ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้บริหารสถานศึกษา ทำหน้าที่เป็นกรรมการและเลขานุการ และนอกจากนั้น ยังได้กำหนดจำนวน คุณสมบัติ วิธีการสรรหา วาระการดำรงตำแหน่ง และการพ้นจากตำแหน่งของกรรมการด้วย

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นองค์คณะบุคคลที่ทำงานร่วมกับสถานศึกษา เพื่อให้สถานศึกษามีความเข้มแข็ง สามารถบริหารจัดการศึกษาด้วยตนเองได้ ตามกรอบที่กฎหมายกำหนด ดังนั้น ความหลากหลายของบุคคลที่เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการจึงเอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ต้องอาศัย ความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ บุคคลที่ได้รับการคัดเลือกที่เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจึงมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาดังนี้

ผู้แทนผู้ปกครอง เป็นผู้สะท้อนปัญหาและความต้องการด้านคุณภาพทางการศึกษาและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน ทั้งในส่วนที่คาดหวังและสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้น และร่วมมือกับครู บุคลากรทางการศึกษา ผู้ปกครองและชุมชน ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ผู้แทนครู เป็นผู้ที่มีความชำนาญในสายวิชาชีพครู มีความสำคัญต่อการนำเสนอข้อมูลด้านกระบวนการเรียนรู้ ปัญหา และความต้องการการสนับสนุน ช่วยเหลือ รวมทั้งรายงานผลการจัดการศึกษา

ผู้แทนองค์กรชุมชน เป็นผู้สะท้อนสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาผู้เรียน ซึ่งเป็นสมาชิกส่วนหนึ่งของชุมชน และให้ความร่วมมือกับสถานศึกษาในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้

ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นผู้สะท้อนสภาพปัญหาและความต้องการที่ครอบคลุมทั้งเขตพื้นที่บริการของสถานศึกษา ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ ทรัพยากร เชื่อมโยงแผนกับแผนพัฒนาท้องถิ่น

ผู้แทนศิษย์เก่าของสถานศึกษา เป็นผู้ที่สะท้อนภาพของความรัก ความศรัทธา ความภาคภูมิใจต่อสถาบันการศึกษาที่ตนเองได้รับการศึกษา ช่วยจรรโลงคุณค่าของสถาบัน ไปสู่ศิษย์รุ่นหลังให้ประสบความสำเร็จในการศึกษาเช่นกัน

ผู้แทนพระภิกษุสงฆ์และหรือผู้แทนองค์กรศาสนาอื่นในพื้นที่ เป็นผู้นำเสนอและเติมเต็มข้อมูลด้านคุณธรรม จริยธรรมตามหลักธรรมของศาสนา ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้นักเรียนเป็นคนดีของสังคม

ผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ ที่จะช่วยเสริมให้สถานศึกษาจัดการศึกษาได้ครอบคลุมในทุก ๆ ด้าน อย่างมีคุณภาพ และประสิทธิภาพ ทำให้สถานศึกษามีความเข้มแข็งและมีการพัฒนาที่ยั่งยืน

ผู้บริหารสถานศึกษา ในฐานะกรรมการและเลขานุการ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของสถานศึกษา เป็นบุคคลสำคัญที่จะสะท้อนภาพของการบริหารจัดการ ผู้ช่วยเหลือ ให้คำปรึกษา สร้างแรงจูงใจ กระตุ้นการทำงาน ทบทวนรายงาน สะท้อนความคิด เปิดโอกาสให้ผู้แทนแต่ละกลุ่มได้แสดงบทบาทอย่างเต็มที่ จัดเตรียมการประชุม บันทึกการประชุม รายงานผลการประชุมและสนับสนุนด้านอุปกรณ์ ห้องประชุม วัสดุใช้สอย ฯลฯ รวมทั้งการพิจารณานามติ ข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะจากที่ประชุมไปสู่การปฏิบัติ

ดังนั้น คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นองค์คณะบุคคลในการบริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วม จึงต้องอาศัยผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในสาขาหลากหลายและเข้าใจการศึกษา มีความมุ่งมั่น มีเวลาที่จะอุทิศแรงกาย แรงใจ พัฒนาสถานศึกษาของชุมชนให้มีคุณภาพ

และได้มาตรฐานตามที่ชุมชน สังคมและประเทศชาติต้องการ ซึ่งจะส่งผลให้ชุมชนสังคมเข้มแข็ง และประเทศชาติก้าวหน้า (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2547 : 19 – 21)

2. องค์ประกอบของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

สถานศึกษา ต้องดำเนินการสรรหาและเลือกกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตาม กฎกระทรวงกำหนดจำนวนกรรมการคุณสมบัติ หลักเกณฑ์ วิธีการสรรหา การเลือกประธาน กรรมการ วาระการดำรงตำแหน่งและการพ้นจากตำแหน่งของคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2546 องค์ประกอบของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานนั้นเป็นการบริหารงานที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการจัดการศึกษาของโรงเรียน ซึ่งประกอบด้วยบุคคลจากฝ่ายต่าง ๆ ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2546 ดังนี้คือ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2546 : 1-2)สถานศึกษาขนาดเล็ก จำนวนนักเรียนไม่เกิน 300 คนให้มีคณะกรรมการจำนวน 9 คน สถานศึกษาขนาดใหญ่ จำนวนนักเรียนเกินกว่า 300 คนขึ้นไป ให้มีคณะกรรมการ จำนวน 15 คน องค์ประกอบของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย (กฎกระทรวง ข้อ 2)

1. ประธานกรรมการ (มาจากกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ)
2. กรรมการที่เป็นผู้แทนผู้ปกครอง จำนวน 1 คน
3. กรรมการที่เป็นผู้แทนครู จำนวน 1 คน
4. กรรมการที่เป็นผู้แทนองค์กรชุมชน จำนวน 1 คน
5. กรรมการที่เป็นผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 1 คน
6. กรรมการที่เป็นผู้แทนศิษย์เก่า จำนวน 1 คน
7. กรรมการที่เป็นผู้แทนพระภิกษุสงฆ์และหรือผู้แทนองค์กรศาสนาอื่นในพื้นที่
 - 7.1 สถานศึกษาขนาดเล็ก จำนวน 1 รูป หรือ 1 คน
 - 7.2 สถานศึกษาขนาดใหญ่ จำนวน 2 รูป หรือ 2 คนหรือ 1 รูป กับ 1 คน
8. กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ
 - 8.1 สถานศึกษาขนาดเล็ก จำนวน 1 คน
 - 8.2 สถานศึกษาขนาดใหญ่ จำนวน 6 คน
9. ผู้อำนวยการสถานศึกษา เป็นกรรมการและเลขานุการ

3. บทบาท อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

การปฏิบัติตามบทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2543 นั้น คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีการบริหารงานโดยองค์คณะบุคคลซึ่งเป็นรูปแบบการบริหารที่เปิดโอกาสให้บุคคลหลายคนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย วินิจฉัย ตัดสินใจ กำกับติดตาม และวางแนวทางที่สำคัญให้ โรงเรียนนำไปดำเนินการ ซึ่งการดำเนินการเช่นนี้จะก่อให้เกิดผลดีต่อการบริหารงานของโรงเรียน เพราะหลาย ๆ คนมีโอกาสร่วมพิจารณา และผู้ร่วมงานเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจ มีความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของและมีความผูกพันกับหน่วยงานที่ตนทำงาน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2528 : 46) ซึ่งคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนประถมศึกษานั้นจะมีบทบาทหน้าที่ 3 ลักษณะด้วยกัน (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2540 : 36-38) คือบทบาทในการสนับสนุนการศึกษาของโรงเรียนโดยทั่วไป บทบาทตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษา พ.ศ. 2543 และ บทบาทในการพิจารณาการประกันคุณภาพโรงเรียน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. บทบาทในการสนับสนุนการศึกษาของโรงเรียนโดยทั่วไป

1.1 เป็นตัวแทนแจ้งข่าวสารความเคลื่อนไหวของโรงเรียนในทางสร้างสรรค์ให้ประชาชนทั้งหลายได้รับรู้

1.2 สร้างความเข้าใจ ในการจัดการศึกษาของโรงเรียนให้ประชาชนในชุมชน พร้อมทั้งประสานงานให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน

1.3 เข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของโรงเรียน

1.4 ช่วยเหลือและประสานการช่วยเหลือกับชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาของนักเรียนหรือของโรงเรียน

2. บทบาทตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาพ.ศ. 2543 กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดบทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2543 ซึ่งสอดคล้องกับ มาตรา 40 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ไว้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2543 : 27 – 28)

2.1 กำหนดนโยบายและแผนพัฒนาของสถานศึกษา

2.2 ให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษา

2.3 ให้ความเห็นชอบในการจัดทำสาระหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

2.4 กำกับ และติดตามการดำเนินงานตามแผนของสถานศึกษา

2.5 ส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กทุกคนในเขตบริการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึงมีคุณภาพและได้มาตรฐาน

2.6 ส่งเสริมให้มีการพิทักษ์สิทธิเด็ก ดูแลเด็กพิการ เด็กด้อยโอกาส และเด็กที่มีความสามารถพิเศษให้ได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ

2.7 เสนอแนวทาง และมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารบุคคล และด้านบริหารทั่วไปของสถานศึกษา

2.8 ส่งเสริมให้มีการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา ตลอดจนวิทยากรภายนอก และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างพัฒนาการของนักเรียนทุกด้าน รวมทั้งสืบสานจารีตประเพณี ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นและชาติ

2.9 เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน ตลอดจนประสานงานกับองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อให้สถานศึกษาเป็นแหล่งวิทยากรของชุมชนและมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น

2.10 ให้ความเห็นชอบรายงานผลการดำเนินงานประจำปีของสถานศึกษาก่อนเสนอต่อสาธารณชน

2.11 แต่งตั้งที่ปรึกษาและหรือคณะกรรมการเพื่อการดำเนินงานตามระเบียบตามที่เห็นสมควร

2.12 ปฏิบัติการอื่นตามที่ได้รับมอบหมายจากหน่วยงานต้นสังกัดของสถานศึกษา

3. บทบาทในการประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน

3.1 ให้คำปรึกษาและสนับสนุนการประกันคุณภาพของโรงเรียนทั้งด้วยปัจจัยการศึกษา กระบวนการบริหาร กระบวนการสอน กระบวนการนิเทศ และผลผลิตทางการศึกษาให้มีการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพและตรงตามความต้องการของสังคม

3.2 เสริมแรงจูงใจและผลักดันให้โรงเรียนเร่งรัดพัฒนาคุณภาพการศึกษาด้วยการสร้างกลไกการติดตามตรวจสอบการดำเนินงานของโรงเรียนควบคู่กับการดูแลให้นักเรียนได้รับบริการทางการศึกษาตามศักยภาพของแต่ละคน

3.3 รับรองคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนตามมาตรฐานที่กำหนดไว้

4. บทหน้าที่ในการบริหารสถานศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน (คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2547 : 13) มีดังต่อไปนี้

4.1 ด้านวิชาการ

1. ให้ความเห็น ข้อเสนอแนะในการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน และความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และท้องถิ่น

2. ให้ข้อเสนอแนะ และ ส่งเสริมสนับสนุนในการจัดการบรรยากาศ สภาพแวดล้อมกระบวนการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ เพื่อการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง

3. รับทราบและให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดระบบและการดำเนินการตามระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

4.2 ด้านงบประมาณ

1. ให้ความเห็น ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดตั้งและการใช้จ่ายงบประมาณของสถานศึกษา

2. ให้ความเห็น ข้อเสนอแนะในการออกระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการบริหารการเงินและการจัดหารายได้จากทรัพย์สินของสถานศึกษา หรือปฏิบัติหน้าที่อื่นเกี่ยวกับเรื่องนี้ตามที่กฎหมาย ระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนด

4.3 ด้านบริหารงานบุคคลให้ปฏิบัติตามที่กฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา กำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

1. กำกับดูแลการบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ หลักเกณฑ์และวิธีการตามที่ ก.ค.ศ. และ อ.ก.ค.ศ.เขตพื้นที่การศึกษา กำหนด

2. เสนอความต้องการจำนวนและอัตราตำแหน่งข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษาต่อผู้บริหารสถานศึกษา

3. ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษาต่อผู้บริหารสถานศึกษา

4. ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้ กฎหมายอื่นหรือตามที่ อ.ก.ค.ศ. เขตพื้นที่การศึกษามอบหมาย

4.4 ด้านการบริหารทั่วไป

1. ให้ความเห็น เสนอแนะ และให้คำปรึกษาในการจัดทำนโยบาย แผนพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายและแผนของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงาน

คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษารวมทั้งความต้องการของชุมชน และท้องถิ่น

2. รับทราบ ให้ความเห็น และข้อเสนอแนะในการปรับปรุง และพัฒนา คุณภาพการศึกษาและกิจการของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับกฎหมาย กฎ ระเบียบ ประกาศ คำสั่ง ตลอดจนนโยบายและแผนของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและความต้องการของชุมชนและท้องถิ่นและรายงานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเมื่อสถานศึกษาไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย กฎ ระเบียบ ประกาศ คำสั่ง ตลอดจนนโยบายและแผนของกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น

3. ให้ความเห็น ข้อเสนอแนะ ประสาน ส่งเสริม สนับสนุนเกี่ยวกับการระดม ทรัพยากรเพื่อการศึกษา รวมทั้งปกครองดูแลบำรุงรักษา ใช้จ่าย และจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สิน ของสถานศึกษาตามที่กฎหมาย ระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนด

4. ให้ความเห็น ข้อเสนอแนะ และให้คำปรึกษาในการออกระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ แนวปฏิบัติ ฯลฯ ในการดำเนินงานด้านต่างๆ ของสถานศึกษา ตามที่กฎหมาย ระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนด

5. ให้ความเห็นข้อเสนอแนะและให้คำปรึกษาในการส่งเสริมความเข้มแข็งใน ชุมชนและสร้างความสัมพันธ์กับสถาบันอื่นๆ ในชุมชนและท้องถิ่น

6. ปฏิบัติหน้าที่อื่นเกี่ยวกับกิจการของสถานศึกษา ตามที่กฎหมาย ระเบียบ ประกาศ ฯลฯ กำหนด ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

4. สมรรถภาพของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

สมรรถภาพเชิงปฏิบัติของกรรมการสถานศึกษาในยุคปฏิรูปการศึกษา กรรมการจะต้อง อาศัยสมรรถภาพหลายอย่าง ทั้งด้านความรู้ ด้านความเข้าใจ ด้านทักษะความสามารถ และด้าน คุณลักษณะที่เอื้อต่อการเป็นกรรมการ ไว้ดังนี้ (คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2547 : 35)

1. ด้านความรู้ ควรมีความรู้ในเรื่องต่อไปนี้

- 1.1 อ่างานหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษา
- 1.2 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
- 1.3 เกณฑ์มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน
- 1.4 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544
- 1.5 การบริหาร โรงเรียน
- 1.6 การจัดการเรียนการสอน

1.7 การประกันคุณภาพการศึกษา

2. ด้านความสามารถ กรรมการสถานศึกษาควรมีความสามารถในการดำเนินการร่วมกับสถานศึกษาในเรื่องต่อไปนี้

- 2.1 การปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษา
- 2.2 การจัดทำรัฐธรรมนูญของสถานศึกษา
- 2.3 การกำหนดวิสัยทัศน์ของสถานศึกษา
- 2.4 การจัดทำหลักสูตรของสถานศึกษา
- 2.5 การกำกับ ติดตาม การจัดการศึกษาของสถานศึกษา
- 2.6 การวางแผนการบริหารสถานศึกษา
- 2.7 การประเมินแผนและโครงการของสถานศึกษา

3. ด้านคุณลักษณะที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา มีคุณลักษณะดังต่อไปนี้

- 3.1 มีความสนใจ เอาใจใส่และกระตือรือร้นในการจัดการศึกษา
- 3.2 เป็นผู้ใฝ่รู้ ใฝ่เรียนตลอดเวลา
- 3.3 ใจกว้าง ยอมรับหลักการและความคิดเห็นของผู้อื่น
- 3.4 มีอุดมการณ์ เสียสละ พร้อมที่จะอุทิศตนเพื่อการศึกษา
- 3.5 มีเวลาพอที่จะร่วมกิจกรรมตามหน้าที่ของคณะกรรมการ
- 3.6 มีความรับผิดชอบในหน้าที่ของคณะกรรมการ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

สนอง เครือมาก (2540) ได้วิจัยเรื่อง บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกำแพงเพชร ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพทั่วไปของคณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษาส่วนมากคณะครูในโรงเรียนเป็นผู้คัดเลือก
2. การดำเนินงานของโรงเรียนเกี่ยวกับคณะกรรมการโรงเรียน พบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่มีการดำเนินการประชุมสัมมนาคณะกรรมการโรงเรียนเพียง 2 ครั้ง และนำเรื่องที่น่าสนใจมาพิจารณาปรึกษาหารือ หรือขอความเห็นชอบจากคณะกรรมการ โรงเรียนเป็นเรื่องเกี่ยวกับการพัฒนาปรับปรุงโรงเรียนเกี่ยวกับอาคารสถานที่มากที่สุด

3. ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่และการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการโรงเรียน พบว่า คณะกรรมการโรงเรียนมีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ และมีส่วนร่วมกับโรงเรียนได้อย่างน่าพอใจ

4. ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการโรงเรียน พบว่า มีปัญหาอุปสรรคในทุกด้านอยู่ในระดับน้อย

ศักราช ฟ้าขาว (2540) ได้วิจัยเรื่องการปฏิรูปการบริหารการศึกษาตามทฤษฎีของคณะกรรมการการศึกษา การศาสนาและวัฒนธรรมของจังหวัดน่าน พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารการศึกษา คณะกรรมการส่วนใหญ่เห็นว่าในสภาพปัจจุบันควรให้ชุมชนมีส่วนร่วมในรูปคณะกรรมการมากกว่าการให้จัดการศึกษาได้โดยตรง ผู้บริหารสถานศึกษาคควรมีภาวะผู้นำทางการศึกษาสูง มีมนุษยสัมพันธ์ ควรส่งเสริมให้สถานประกอบการมีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษา ควรบัญญัติการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการศึกษาไว้ในรัฐธรรมนูญ ผู้บริหารสถานศึกษาคควรมีสถานะอยู่ในชุมชนนั้น ๆ รัฐควรสนับสนุนงบประมาณให้คณะกรรมการระดับต่าง ๆ มากขึ้น ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์เทคโนโลยีที่ทันสมัย การมีส่วนร่วมของชุมชนควรเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ในองค์คณะบุคคล ที่มาขององค์คณะบุคคลควรมาจากสัดส่วนที่เหมาะสมระหว่างผู้ปฏิบัติ ครูอาจารย์ ผู้ทรงคุณวุฒิ และควรกำหนดอำนาจหน้าที่ให้ชัดเจน ควรปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและท้องถิ่นและมีความหลากหลาย รัฐควรปฏิรูปการบริหารการศึกษาอย่างจริงจัง

วารกรณ์ วงศ์ใหญ่ (2540) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพิษณุโลก ผลการวิจัยพบว่า สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาในระดับมากและปัญหาน้อย ทั้งปัจจัยป้อนเข้า กระบวนการและผลผลิต สภาพและปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในชุมชนเมืองและนอกชุมชนเมืองไม่แตกต่างกัน สภาพปัญหาและการมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียนที่ประสบผลสำเร็จ และไม่ประสบผลสำเร็จไม่แตกต่างกัน ปัญหาของผู้นำชุมชนและคณะกรรมการการศึกษาคือการไม่เข้าใจบทบาทของตนและไม่มีความรู้เรื่องปัญหา และนโยบายการศึกษาใหม่ ๆ

วิภพ จันทรา (2540) ได้วิจัยเรื่องการบริหารโครงการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ พบว่าปัจจัยที่ส่งเสริมการบริหารโครงการมากที่สุด ได้แก่บุคลากรเข้าใจบทบาทหน้าที่ การวางแผนการงบประมาณ การจัดองค์กร การประสานงาน มีความสอดคล้องและสัมพันธ์กับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของโรงเรียน ปัจจัยที่เป็นปัญหามากที่สุดจะเกี่ยวข้องกับด้านงบประมาณที่ได้รับ

และหน่วยเหนือมีการนิเทศ กำกับ ติดตาม ไม่ต่อเนื่อง ด้านการวางแผนพบว่า ควรให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน จากการสัมภาษณ์ผู้นำหมู่บ้านพบว่าส่วนใหญ่ไม่ทราบนโยบายและแผนงาน โครงการที่มีต่อชุมชน ชุมชนควรมีส่วนร่วมและให้ความช่วยเหลือเท่าที่จะทำได้และดำเนินการให้จริงจังสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน

สมลักษณ์ ภูคำแสน (2540) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาบทบาทของชุมชน ต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนด้านการบริหารทั่วไป มีส่วนร่วมมากได้แก่ ด้านการกำหนดนโยบาย การอำนวยความสะดวก การประสานงาน การรายงานผล และการบริหารงบประมาณ การมีส่วนร่วมระดับปานกลาง ได้แก่ การจัดองค์กร การแบ่งสายงาน และการบริหารงานบุคคล ด้านงานวิชาการ ชุมชนมีส่วนร่วมมากในเรื่องการจัดหาวิทยากรท้องถิ่น การจัดหาหนังสือเรียน การหาทุนให้นักเรียนและการเข้าร่วมกิจกรรม ในส่วนของงานอาคารสถานที่ มีส่วนร่วมในระดับมาก ในเรื่องการหาสถานที่ การจัดสร้างสถานศึกษา การใช้อาคารสถานที่เพื่อการประชุม การจัดงานพิธีกรรม และการช่วยบำรุงรักษาในส่วนของอาคารควบคุมและการประเมินการใช้อาคารสถานที่ ประชาชนมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง

พิสิทธิ์ หิรัญวงษ์ (2541) ได้วิจัยเรื่อง การบริหารโดยให้บุคลากรมีส่วนร่วมในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอุดรธานี ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนประถมศึกษามีการบริหารงานโดยให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการบริการ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเรื่องการส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามาใช้ประโยชน์จากโรงเรียนและร่วมพัฒนาโรงเรียนที่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และในเรื่องการประชาสัมพันธ์ ผลงานของโรงเรียนให้ชุมชนทราบ พบว่ามีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากเช่นกัน

สัมพันธ์ อุปลา (2541) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่าชุมชนเข้าใจว่าภารกิจจัดการศึกษาเป็นหน้าที่ของโรงเรียนเท่านั้น สำหรับข้อเสนอแนะที่สำคัญคือ บุคลากรในโรงเรียนควรมีนุชย์สัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน และชุมชนควรมีส่วนร่วมรับรู้การตัดสินใจและการกำหนดนโยบายของโรงเรียน คณะกรรมการโรงเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอยู่ในระดับมาก โดยมีส่วนร่วมในการให้ความเห็นชอบต่อแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียนมากกว่าด้านอื่น ๆ ปัญหาที่สำคัญคือ เมื่อมีการประชุมคณะกรรมการโรงเรียนมักไม่แสดงความคิดเห็น ส่วนใหญ่จะคล้อยตามประธานในที่ประชุม และโรงเรียนต้องยอมรับในความสามารถในการตัดสินใจของคณะกรรมการโรงเรียนให้มากขึ้น

สมยศ เผือกจันทิก (2541) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องการเลี้ยงโคนม : กรณีศึกษาโรงเรียนชุมชนวัดหนองโพ และโรงเรียนวัดคอนกระเบื้อง อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องการเลี้ยงโคนม โดยการให้สัมภาษณ์นักเรียน การเป็นวิทยากรในชั้นเรียน การทำหน้าที่เป็นฟาร์มสาธิต การให้บริการศึกษาดูงานในองค์กรท้องถิ่น ได้แก่ ศูนย์วิจัยการผสมเทียมราชบุรี โรงพยาบาลสัตว์หนองโพ และสหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรีจำกัด (ในพระบรมราชูปถัมภ์) และการร่วมเสียสละเงิน แรงงาน วัสดุและอุปกรณ์ต่างๆ ในการจัดการเรียนการสอน เช่นถังใส่นม การทำหุ่นฟางโคนม และเอกสารประกอบการเรียนการสอน ชุมชนไม่มีปัญหาในการเข้ามามีส่วนร่วมกับทางโรงเรียนเพราะจะมีการนัดหมายล่วงหน้า และชุมชนรู้สึกภาคภูมิใจ ดีใจ และเต็มใจเข้ามามีส่วนร่วมกับทางโรงเรียน

เมตต์ เมตต์การุณจิต (2541) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนของคณะกรรมการการศึกษาประจำโรงเรียนเทศบาล ในจังหวัดนครราชสีมา พบว่า เรื่องที่คณะกรรมการมีส่วนร่วม คือ การวางแผน การจัดสรรทรัพยากร การกระตุ้นการทำงาน การประสานงานและการประเมิน ปรากฏว่าเรื่องการประสานงานคณะกรรมการเข้ามามีส่วนร่วมมาก ส่วนเรื่องอื่นมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง ปัจจัยที่ส่งเสริมในการมีส่วนร่วม ประกอบไปด้วยปัจจัยเกี่ยวกับกรรมการศึกษาในเรื่องเวลาที่อาศัยในชุมชน การมีถิ่นกำเนิด หรือที่พักอาศัยอยู่ในท้องถิ่น การเป็นศิษย์เก่า การมีบุตรหลานเรียนอยู่ในสถานศึกษา ความคาดหวังและความสัมพันธ์กับสถานศึกษาและความห่วงใยเด็ก ปัจจัยเกี่ยวกับสถานศึกษาในเรื่องคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา คุณลักษณะและการปฏิบัติงานของครู การปฏิบัติของสถานศึกษาต่อกรรมการศึกษา และผลงานของสถานศึกษา ในส่วนของปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในการมีส่วนร่วม ประกอบด้วยปัจจัยเกี่ยวกับกรรมการศึกษาในเรื่อง ไม่มีเวลาว่าง ไม่มีถิ่นกำเนิดและที่พักอาศัยในท้องถิ่นที่สถานศึกษาตั้งอยู่

ธีรภัทร์ เจริญดี (2542) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 11 ผลการวิจัยพบว่า

1. ด้านงานวิชาการของโรงเรียน ผู้ปกครองมีการปฏิบัติในการมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง และมีความคาดหวังที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในโรงเรียนในระดับมาก
2. ด้านงานบริหารของโรงเรียน ผู้ปกครองมีการปฏิบัติในการมีส่วนร่วมในโรงเรียนระดับปานกลาง และมีความคาดหวังที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในโรงเรียนระดับมาก

3. ด้านการพัฒนานักเรียน ผู้ปกครองมีการปฏิบัติในการมีส่วนร่วมในโรงเรียนระดับปานกลาง และมีความคาดหวังที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในโรงเรียนระดับมาก

4. ด้านการติดต่อสื่อสาร ผู้ปกครองมีการปฏิบัติในการมีส่วนร่วมในโรงเรียนระดับปานกลาง และมีความคาดหวังที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในโรงเรียนระดับมาก

บุญเทียม อังสวัสดิ์ (2542) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ ในวัดจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ผลการวิจัยพบว่า สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดโดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าชุมชนมีส่วนร่วมด้านการประสานงานอยู่ในระดับปานกลาง อีก 4 ด้านอยู่ในระดับน้อย ได้แก่ ด้านการจัดสรรทรัพยากร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการวางแผน และด้านการติดตามประเมินผลการปฏิบัติ รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด พบว่าชุมชนมีส่วนร่วมในด้านการวางแผนการดำเนินงานของศูนย์ โดยมีส่วนร่วมในเรื่องการกำหนดคน หมายและแนวทางการดำเนินงานของศูนย์ การหาสาเหตุของปัญหาและแนวทางในการแก้ไขการเสนอความต้องการและจัดลำดับความต้องการของปัญหา การเสนอแผนงาน โครงการ กิจกรรมในการดำเนินงานของศูนย์และการกำหนดค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานของศูนย์ ด้านการจัดสรรทรัพยากรและประสานงาน เตรียมการเพื่อสนับสนุนศูนย์ โดยมีส่วนร่วมในเรื่องการจัดการจัดหาและบริจาคเงินของศูนย์ วัสดุอุปกรณ์เพื่อการดำเนินงานของศูนย์ การจัดหากำลังพล ช่วยเหลือแรงงานให้กับศูนย์ การประสานงานด้านทรัพยากรในการดำเนินงานกับคนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐและเอกชน การประชุมปรึกษาหารือ เกี่ยวกับการดำเนินงานของศูนย์ และกับหน่วยงานอื่น ๆ และด้านการจัดการเรียนการสอนและติดตามประเมินผลการปฏิบัติงาน โดยมีส่วนร่วมในเรื่องการจัดการจัดหาเอกสาร สื่อ และวัสดุอุปกรณ์เกี่ยวกับการเรียนการสอนของครูที่เลี้ยง การติดตามความก้าวหน้าและพัฒนาการของเด็กในศูนย์ การติดตามผลการจัดการเรียนการสอนและการปฏิบัติตามแผนงาน โครงการ การประชาสัมพันธ์ ผลการดำเนินงานของศูนย์ให้ชุมชนและหน่วยงานต่าง ๆ ทราบ

ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ (2542) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนเพื่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัยพบว่า สิ่งสำคัญที่สุดที่เป็นสิ่งกำหนดกระบวนการและแบบแผนของการมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานคือเงื่อนไขทางด้านการบริหารของชุมชน คือ เงื่อนไขที่เกี่ยวกับความคิดพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ในชุมชนเงื่อนไขด้านสภาพแวดล้อมของชุมชนและเงื่อนไขทางด้านโรงเรียนและที่สำคัญ คือ การกำหนดความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนตรงกันระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในชุมชน คือ ผู้นำชุมชน ผู้บริหาร โรงเรียน คณะกรรมการโรงเรียน คณะครูและ

ผู้ปกครองนักเรียน ส่วนกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า มีขั้นตอนที่สำคัญ 8 ขั้นตอน คือ

1. การศึกษาข้อมูลพื้นฐานก่อนร่วมดำเนินการ
2. การสร้างความสัมพันธ์กับประชาชนในชุมชน
3. การสร้างเครือข่ายของกลุ่มผู้มีส่วนร่วม
4. การสร้างกิจกรรม
5. การต่อรองเพื่อการดำเนินการ
6. การร่วมกันดำเนินการ
7. การร่วมกันประเมินผลดำเนินการ
8. การร่วมกันรับผลประโยชน์จากการดำเนินการ

กรมสามัญศึกษา กองการมัธยมศึกษา (2543) ได้วิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานระดับมัธยมศึกษา พบว่าสถานศึกษาควรมีการกำหนดกลยุทธ์ในการเพิ่มพูนประสิทธิภาพและความพร้อมของชุมชนในการเข้ามามีส่วนร่วมจัดการศึกษารูปแบบต่างๆ โดยใช้แผนยุทธศาสตร์ที่ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม จัดทำเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการในขณะเดียวกันผู้บริหารและบุคลากรของสถานศึกษาควรยอมรับและเห็นความสำคัญของการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนในคณะกรรมการสถานศึกษาและกรรมการกิจกรรมอื่น ๆ ควรกำหนดหลักเกณฑ์คัดเลือกตัวแทนชุมชนเข้ามาเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาที่เชื่อมั่นได้ว่าได้ตัวแทนจากทุกกลุ่มที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และมีความสามารถที่จำทำหน้าที่ในฐานะเป็นกรรมการสถานศึกษาได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ในการประเมินคุณภาพของสถานศึกษา ควรเน้นบทบาทของชุมชนในการเข้ามามีส่วนร่วม ตามระบบการประเมินคุณภาพการศึกษา ให้สอดคล้องกับระดับคุณภาพที่กำหนด และมีการปฏิบัติอย่างจริงจัง

สำราญ หาญประเสริฐ (2544) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเวียงจันทน์ขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีความต้องการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเฉพาะความต้องการให้เด็กได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานทั่วถึงทุกคน และมีคุณภาพได้มาตรฐาน กรรมการจากชุมชน จากครูและผู้บริหารโรงเรียนมีความต้องการมากเช่นเดียวกัน โรงเรียนควรให้ความสำคัญต่อบทบาทและหน้าที่ของกรรมการสถานศึกษาให้มากขึ้น ควรจัดให้มีระบบพัฒนาศักยภาพของกรรมการสถานศึกษาให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ควรเปิดโอกาสให้กรรมการสถานศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมปฏิบัติหน้าที่ทุกด้าน

สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ควรเปิดโอกาสให้กรรมการสถานศึกษาเข้ามาร่วมปฏิบัติหน้าที่ทุกด้านอย่างจริงจังและต่อเนื่องควรปรับปรุง รูปแบบวิธีการคัดเลือกกรรมการสถานศึกษาให้สามารถดึง คนดี คนเก่ง เข้าสู่ระบบได้

สุทัศน์ วัฒนสุทธิ (2544) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมบริหารโรงเรียนของกรรมการโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพิษณุโลก ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการมีส่วนร่วมบริหารโรงเรียนของกรรมการโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพิษณุโลกอยู่ในระดับมาก 2) สภาพการมีส่วนร่วมบริหารโรงเรียนของกรรมการโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพิษณุโลกในโรงเรียนที่ได้รับคัดเลือกเป็นโรงเรียนดีเด่น กับโรงเรียนที่ยังไม่ได้รับคัดเลือกเป็นโรงเรียนดีเด่นแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) จากการสัมภาษณ์กรรมการโรงเรียนจำนวน 300 คน ปรากฏว่า จำนวน 235 คน เห็นว่ากรรมการมีอิสระในการแสดงความคิดเห็น ในการประชุมจำนวน 30 คนเห็นว่า บรรยากาศของการประชุมเป็นไปตามแนวทางประชาธิปไตย จำนวน 24 คนเห็นว่า กรรมการแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมตามความเป็นจริง และจำนวน 11 คนเห็นว่า กรรมการยังขาดความเข้าใจในการจัดการศึกษาประถมศึกษา

สมชิต ชันขวา (2544) ได้วิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น พบว่าคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนประถมศึกษา มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้แก่ ด้านงบประมาณ ด้านวิชาการ และด้านการบริหารงานบุคคล ยกเว้นด้านการบริหารทั่วไปมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก

สวัสดิ์ แก้วชนะ (2544) ได้วิจัยเรื่องบทบาทการมีส่วนร่วมในการบริหารงานวิชาการของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนประถมศึกษาในเขตพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ 5 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาขอนแก่น พบว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีส่วนร่วมบริหารงานวิชาการอยู่ในระดับปานกลางได้แก่ด้านส่งเสริมการสอน ด้านงานห้องสมุด และด้านวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน

จารุมาศ บุญอินทร์ (2544) ได้วิจัยเรื่อง การจัดการศึกษาเพื่อชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะของการมีส่วนร่วมของชุมชนประกอบด้วยการมีส่วนร่วมในการคิดและการตัดสินใจ การให้ความสนับสนุนและร่วมดำเนินงาน การตรวจสอบและควบคุมการดำเนินงานของโรงเรียน และการมีส่วนร่วมรับบริการและรับประโยชน์จากโรงเรียน ส่วนบทบาทคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อการจัดการศึกษาเพื่อชุมชน มีความสอดคล้อง

ประเด็นคือ การกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาของสถานศึกษา การให้ความเห็นชอบในการบริหารจัดการ การกำกับและติดตามการดำเนินงานทั้งทางตรงและทางอ้อม การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา การส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น การเป็นวิทยากรบุคคลภายนอกและการประสานงาน การประชาสัมพันธ์ ข้อค้นพบที่แตกต่างจากระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2543 คือ คณะกรรมการสถานศึกษามีบทบาทโดดเด่นด้านการพัฒนาอาคารสถานที่และบริเวณโรงเรียน

บุญเกิด ครุเจริญ (2544) ได้วิจัยเรื่อง การปฏิบัติงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามความคิดเห็นของข้าราชการครูในอำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นอื่นที่มีต่อคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่ คณะกรรมการควรได้ศึกษาทำความเข้าใจในเรื่องบทบาทหน้าที่ของตน และรัฐควรจัดการอบรมให้ความรู้แก่คณะกรรมการ กรรมการควรเสียสละเวลาให้สถานศึกษามากขึ้น โดยเฉพาะควรเข้าร่วมการประชุมคณะกรรมการทุกครั้ง และรัฐควรจัดค่าตอบแทนการปฏิบัติงานให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ถาวร สุขนพกิจ (2545) ได้วิจัยเรื่องการศึกษาการบริหารงานด้วยความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของผู้บริหาร โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ผู้บริหาร โรงเรียนบริหารงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ด้านงานเกี่ยวกับคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมากที่สุด โดยทุกงานอยู่ในระดับมาก คือ งานเกี่ยวกับคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน งานส่งเสริมความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานอื่น ๆ งานการให้บริการชุมชน งานการจัดตั้งกลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิฯ งานประชาสัมพันธ์ และงานรับความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชนตามลำดับ

วสินี พิเศษ (2545) ได้วิจัยเรื่องศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมในการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของบุคลากรหลักสูตรในโรงเรียน สังกัดเทศบาล จังหวัดพิจิตร พบว่า คณะกรรมการสถานศึกษาควรมีส่วนร่วมในการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในด้านการบริหารและบริการหลักสูตร ควรจัดให้มีกิจกรรมในการจัดวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของการบริหาร ในด้านการดำเนินงาน การใช้หลักสูตรควรจัดให้มีกิจกรรมในการปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและในด้านการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร ควรจัดให้มีกิจกรรมในการจัดตั้งศูนย์วิชาการและบริการทางวิชาการ เพื่อสนับสนุนส่งเสริมการใช้หลักสูตร

คณิต ไชยลังการ (2546) ได้วิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมจัดทำแผนพัฒนาโรงเรียนของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มโรงเรียนไตรมิตร อำเภอคอยสะแก จังหวัดเชียงใหม่

พบว่าในการมีส่วนร่วมจัดทำแผนพัฒนาโรงเรียนของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานส่วนใหญ่ ได้มีส่วนร่วมในการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ การจัดทำแผน การดำเนินงาน ตามแผน การติดตามประเมินผลและการรายงานผล โดยได้ให้ข้อเสนอแนะ คือ คณะกรรมการ สถานศึกษาควรเข้าร่วมประชุมปรึกษาหารือทุกครั้ง สม่่าเสมอและควรมีส่วนร่วมมากขึ้นในเรื่องที่ ได้กล่าวไว้ข้างต้น

ณัฐนันท์ เพียงกระโทก (2546) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหาร โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานของโรงเรียนนาร่อง ระดับมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา พบว่า 1) ด้านบริหารวิชาการ ชุมชนมีส่วนร่วมในเรื่องการพัฒนาหลักสูตร การพัฒนาสื่อ เทคโนโลยี โดยมีลักษณะร่วมคิด ร่วมประเมิน 2) ด้านการบริหารงบประมาณ ชุมชนมีส่วนร่วมในการระดมทรัพยากร การลงทุนทางการศึกษาและการตั้งงบประมาณ 3) ด้านการบริหารบุคคล ชุมชนมีส่วนร่วมในการเตรียมการบริหารบุคลากร การเสริมสร้างวินัยและจรรยาบรรณ การพัฒนาครู 4) ด้านการบริหารงานทั่วไป ชุมชนมีส่วนร่วมในการส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรมและศาสนา ปัญหาที่พบ 1) ด้านการบริหารงานวิชาการคือ ครูสอนหลายวิชา จึงไม่มีเวลาประสานงานชุมชน ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และชุมชนขาดความรู้ความเข้าใจหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 2) ด้านการบริหารงบประมาณ ชุมชนไม่มีความรู้และเข้าใจในการจัดตั้งงบประมาณ และปัญหาทางเศรษฐกิจ ไม่เอื้อต่อการสนับสนุนโรงเรียน 3) ด้านการบริหารบุคคล ครูมีงานสอนมากไม่มีเวลาติดต่อชุมชน นโยบายโรงเรียนไม่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน 4) ด้านการบริหารงานทั่วไป ชุมชนขาดทักษะการวางแผนหรือขาดความชำนาญในการกำหนดนโยบาย การมีส่วนร่วมถูกจำกัด เฉพาะการเข้าร่วมรับฟังชี้แจงเท่านั้น

กัลยา พินเศษ (2547) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการมีส่วนร่วมด้านพัฒนาบุคลากรของ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สถานศึกษาในสังกัดเทศบาล จังหวัดชัยนาท พบว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีส่วนร่วมในการพัฒนาบุคลากร โดยภาพรวมอยู่ในระดับ น้อย เมื่อพิจารณารายด้านพบว่ามีส่วนร่วมในการกำหนดความจำเป็นในการพัฒนาบุคลากรอยู่ใน ระดับปานกลางและมีส่วนร่วมอยู่ในระดับน้อย 3 ด้าน คือ วางแผนพัฒนาบุคลากร ปฏิบัติกิจกรรม การพัฒนาบุคลากรและประเมินผลการพัฒนาบุคลากร

ประสิทธิ์ ศรีจันทร์ (2548) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหาร โรงเรียนขนาดเล็กของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อำเภอบรรพตพิสัย สำนักงานเขต พื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 2 พบว่า สภาพปัญหาการมีส่วนร่วมในการบริหาร โรงเรียนทั้ง 4 ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีปัญหาด้านวิชาการมากเป็นอันดับ 1 ด้านการบริหารทั่วไปมี ปัญหามากเป็นอันดับ 2 ด้านการบริหารงานงบประมาณมากเป็นอันดับที่ 3 และด้านการบริหารงาน

บุคลากรมีปัญหาเป็นอันดับสุดท้าย เมื่อพิจารณาเป็นรายชื่อ ข้อที่มีปัญหามากที่สุดด้านวิชาการคือ การมีส่วนร่วม

บุญชู ชัยเกร์ (2549) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนตามแนวประกันคุณภาพการศึกษา ของโรงเรียนบ้านหางน้ำหนองแขม (โอบุญถัมภ์) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชัยนาท 1) ปัญหาการบริหารโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนโดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก แต่เมื่อวิเคราะห์ปัญหารายด้านพบว่าปัญหาอันดับสูงสุดได้แก่ การมีส่วนร่วมของชุมชนด้านวิชาการอยู่ในระดับมาก ปัญหาอันดับรองลงมาได้แก่ การมีส่วนร่วมของชุมชนด้านงบประมาณ อยู่ในระดับมาก และปัญหาอันดับต่ำสุดได้แก่ปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชนด้านบริหารทั่วไปอยู่ในระดับน้อย 2) รูปแบบการบริหารโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนตามแนวประกันคุณภาพศึกษามี 7 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) การกำหนดปัญหา 2) การเลือกระดับปัญหา งานทั้ง 4 ด้าน ซึ่งมีประเด็นหลัก ได้แก่ ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านบุคลากร และด้านบริหารทั่วไป 3) การวางแผน 4) การปฏิบัติงานตามภารกิจทั้ง 4 ด้าน 5) การตรวจสอบประเมินผล 6) การแก้ไข ปรับปรุง พัฒนาและ 7) รายงานผล

สมมาตร ชัยบุรินทร์ (2549) ได้วิจัยเรื่องรูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา ช่วงชั้นที่ 3 - 4 ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชัยนาท 1) ปัญหาการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา ช่วงชั้นที่ 3 - 4 ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชัยนาท ด้านการบริหารงานวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป ทั้ง 4 ด้าน มีปัญหาอยู่ในระดับมาก 2) รูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา ช่วงชั้น 3 - 4 ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชัยนาท ด้านการบริหารงานวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป ทั้ง 4 ด้าน ได้รูปแบบดังนี้ 1) พัฒนาศักยภาพและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากร ชั้นที่ 2) ศึกษาปัญหา วิเคราะห์ สรุปปัญหามาใช้วางแผน ชั้นที่ 3) ร่วมปฏิบัติการ และชั้นที่ 4) ประเมินผลและสรุปผลการดำเนินงาน

บุญเสริม กิตินาม (2549) ได้วิจัยเรื่องรูปแบบการบริหารโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ตามแนวมาตรฐานคุณภาพการศึกษา ของโรงเรียนวัดบางไช สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 1 1) ปัญหาการบริหารโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ตามแนวมาตรฐานคุณภาพการศึกษา ของโรงเรียนวัดบางไช สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชนด้านวิชาการ มีปัญหามากที่สุด อันดับรองลงมาได้แก่ปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชนด้านงบประมาณ และปัญหาการมีส่วนร่วมของชุมชนด้านบริหารทั่วไป มีปัญหาน้อยที่สุด 2) รูปแบบการบริหาร

โรงเรียนแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ตามแนวมาตรฐานคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนวัดบางไช ตำบลกษัตริย์พื้นที่การศึกษานครสวรรค์เขต 1 มีดังนี้ 1) กำหนดประเด็นการมีส่วนร่วมของชุมชน ในภารกิจงาน 4 ด้าน ของโรงเรียน ได้แก่ด้านบริหารงานวิชาการ บริหารงบประมาณ บริหารงานบุคคล และบริหารงานทั่วไป โดยออกแบบสำรวจจัดทำเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์และสังเคราะห์ปัญหา 2) การเลือกประเด็นปัญหา เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์การปรับปรุงและดำรงรักษา 3) การมีส่วนร่วมวางแผน (P) โดยจัดทำแผนให้สอดคล้องกับปัญหาตามภารกิจงานทั้ง 4 ด้าน ของโรงเรียน 4) การมีส่วนร่วมปฏิบัติ (D) โดยจัดประชุมผู้เกี่ยวข้อง แต่งตั้งผู้รับผิดชอบ กำหนดกิจกรรมตามภารกิจงาน 4 ด้านของโรงเรียน 5) การมีส่วนร่วมตรวจสอบและประเมินผล (C) โดยกำหนดเกณฑ์มาตรฐานการประเมินจัดทำแบบประเมินตามภารกิจงาน 4 ด้านของโรงเรียน 6) การมีส่วนร่วมปรับปรุงแก้ไข พัฒนา (A) โดยการประเมินผลตามแผนที่วางไว้ ติดตามผลการปฏิบัติงานตามภารกิจงาน 4 ด้านของโรงเรียน 7) การรายงานผล โดยจัดทำรายงานสรุปผล จัดประชาสัมพันธ์ และเผยแพร่ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและชุมชน

2. งานวิจัยในต่างประเทศ

ชูลเลอร์ (Schuler, 1990) ได้วิจัยเรื่อง การเข้าร่วมของประชาชนในการตัดสินใจด้านการจัดการศึกษาในมหาลย์มินเนโซตา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนมีความกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วม การเข้าร่วมโดยไม่มีประสิทธิภาพเกิดจากขาดการสื่อสาร ผลประโยชน์จากการเข้าร่วมของประชาชน ได้แก่ การพัฒนาความเข้าใจในมหาวิทยาลัย

เมสเตินฮาวเซอร์ (Mestenhauser . 2000) ได้วิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมการจัดการศึกษาในอนาคตของการจัดการศึกษาผู้ใหญ่และการจัดการศึกษาของชุมชนในประเทศบราซิล พบว่าทำอย่างไรชุมชน ถึงจะมองเห็นความสำคัญของการศึกษาทำอย่างไรชุมชนจะสนับสนุนการจัดการศึกษาในโรงเรียน หลังจากนั้นได้ตั้งทีมงานศึกษาตามหัวข้อที่กำหนดจำนวน 45 เรื่อง ซึ่ง 4 เรื่องแรกที่มีความจำเป็น ต่อการจัดการศึกษามากที่สุดคือ

1. การจัดหาสื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอน
2. กระบวนการจัดการเรียนการสอนของครู
3. การพัฒนาด้านต่าง ๆ ของชุมชนในเขตบริการ โรงเรียนและ
4. ความต้องการของโรงเรียนที่มี ต่อชุมชน

โอเมียร์รา (O'Meara . อ้างถึงใน ชูชาติ พ่วงสมจิตร. 2540 : 74) ได้วิจัยเรื่องหลักเหตุผลของอาจารย์ใหญ่โรงเรียนประถมศึกษาที่มีต่อผู้ปกครอง เกี่ยวกับความเข้าใจการใช้ประโยชน์ และ

การอบรมเลี้ยงดูครอบครัว รวมทั้งทรัพยากรของชุมชน เพื่อพัฒนาการเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องของผู้ปกครอง พบว่า เมื่อผู้บริหารสถานศึกษาระดับประถมศึกษาที่มีความเข้าใจ และให้คุณค่าแก่ครอบครัวและทรัพยากรของชุมชนแล้ว ผู้ปกครองจะเข้ามามีส่วนร่วมกับสถานศึกษามากขึ้น ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อระบบกลไกเอื้ออำนวยผู้ปกครองจะเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนทรัพยากรและความรู้ในห้องเรียนอย่างมีความหมายมากขึ้น ผู้ปกครองที่ได้รับอำนาจจากผู้บริหารสถานศึกษา จะแสดงบทบาทในการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจมากขึ้น พวกเขาจะมีภาวะผู้นำที่เหมาะสมที่จะเข้ามารับผิดชอบต่อการศึกษาของบุตรหลานของเขา

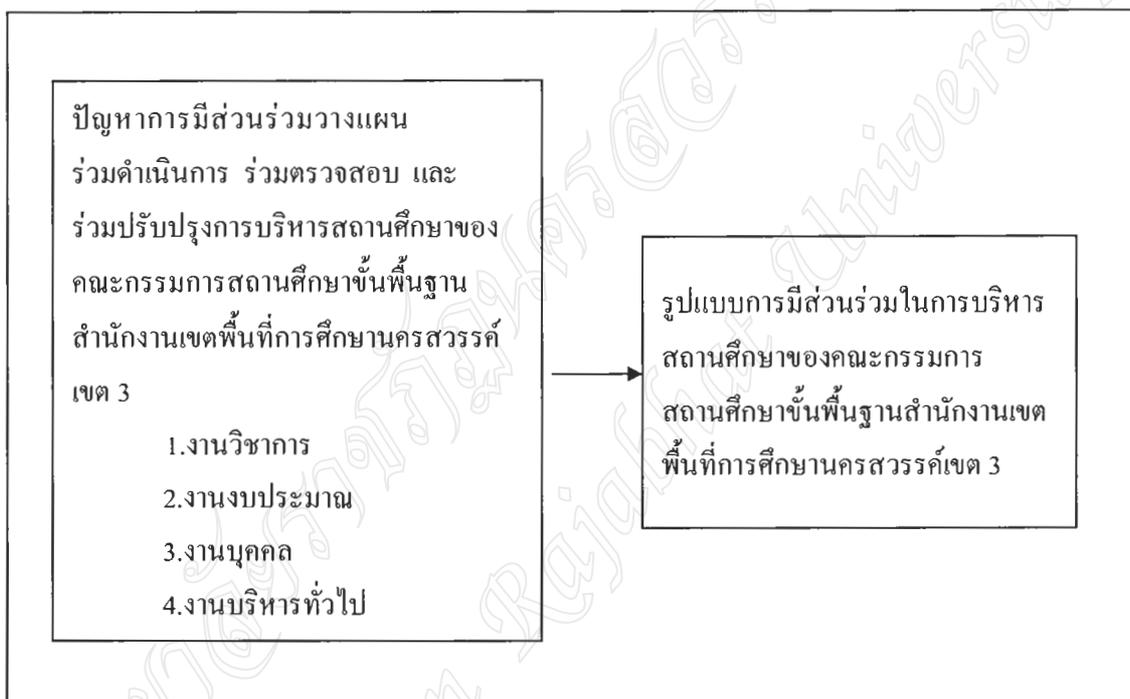
บอสตรอม (Bostrom. อ้างถึงใน เฟลลิตา กะลัมพากร. 2544 : 57) ได้วิจัยเรื่องการพัฒนาชุมชน โดยโรงเรียนประถมศึกษาในเขตบริการ พบว่า การจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพจะต้องให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การจัดการศึกษาต้องสอดคล้องกับผู้เรียน ผู้เรียนจะเรียนรู้เติบโต มีการพัฒนาการในทางสร้างสรรค์ ชุมชนจะเจริญก้าวหน้า ครูในเขตชนบทต้องมีศักยภาพเป็นผู้นำ มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ปัจจัยเหล่านี้จะมีผลต่อการพัฒนาชนบท ผู้บริหารสถานศึกษาจะเป็นตัวจักรสำคัญที่จะประสานงานขอความร่วมมือจากชุมชน ให้การจัดกิจกรรมของสถานศึกษามีประสิทธิภาพ งานหลักของสถานศึกษาคือ การให้ความรู้แก่สมาชิกในชุมชน การดำรงชีวิตของสมาชิกในชุมชน

ชาเปล (Chapel. 1995) ได้วิจัยเรื่องสิ่งที่มีอิทธิพลต่อผู้แทนผู้ปกครองในการมีส่วนร่วมตัดสินใจในโรงเรียน พบว่า ผู้ปกครองส่วนใหญ่ไม่ได้มีส่วนร่วมหรือมีส่วนร่วมน้อยที่สุดในการร่วมตัดสินใจในโรงเรียนเช่น เรื่องการว่าจ้างครู การจัดทำแผนแม่บทของโรงเรียน และการคัดเลือกครูเป็นต้น และผู้ปกครองมีความต้องการอย่างมากในการเข้าไปมีส่วนร่วมตัดสินใจในโรงเรียนทุก ๆ เรื่อง เช่น การจัดหาทุน การขยายอาคารเรียน การกำหนดเป้าหมายของโรงเรียน การประเมินผล การปฏิบัติงานของครู การเลือกและการสนับสนุนกิจกรรมเสริมหลักสูตรของนักเรียน การออกกฎระเบียบเพื่อควบคุมพฤติกรรมนักเรียน รวมทั้งการคัดเลือกผู้บริหารโรงเรียน

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารโรงเรียนมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาไปสู่เป้าหมายในการจัดการศึกษา ดังนั้นการศึกษาปัญหาการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจึงศึกษาปัญหาการมีส่วนร่วมตามขอบข่ายภารกิจงานทั้ง 4 ด้านคือ งานวิชาการ งานงบประมาณ งานบุคลากร และงานบริหารทั่วไป เพื่อนำไปสู่การนำเสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารโรงเรียนที่เหมาะสม ซึ่งจะเป็แนวทางให้โรงเรียนได้นำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาต่อไป

กรอบความคิดในการวิจัย

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารตำราและงานวิจัยดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยขอเสนอกรอบความคิดในการวิจัย เรื่อง การนำเสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 3 ดังนี้

ภาพที่ 2.3 แสดงกรอบความคิดในการวิจัย